

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

**Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen edistäminen
Moision avoimessa päiväkodissa**

Päivi Kuusela

Nuorisotyön ja kansalaistoiminnan koulutusohjelma AIK (210 op)

08 / 2016

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Päivi Kuusela	Sivumäärä 53 ja 5 liitesivua
Työn nimi Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen edistäminen Moision avoimessa päiväkodissa	
Ohjaava opettaja Satu Riikonen	
Työelämäohjaaja Tuire Korhonen	
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Moision avoin päiväkotitoiminta voi edistää parhaiten lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Toinen tärkeä tavoite oli saada vanhemmilta kehittämisideoita, miten avoimen päiväkodin toimintaa voidaan vielä kehittää ja saada vanhemmat näin mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Opinnäytetyöni tein Moision avoimelle päiväkodille ja Turun kaupungin varhaiskasvatukselle.</p> <p>Kehittämistyöni teoreettinen viitekehys koostuu Moision avoimen päiväkodin toiminta-ajatuksista, avoimesta varhaiskasvatuksesta sekä vuorovaikutukseen liittyvistä teemoista kuten kiintymyssuhdeteoriasta, vuorovaikutusmalleista sekä vuorovaikutusta edistävästä tekijöistä. Kehittämistyöni on laadullinen ja tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua ja aivoriittä. Haastattelin kuutta Moision avoimessa päiväkodissa käyvää vanhempaa. Haastatteluaineiston analysointiin käytin sisällönanalyysiä. Haastattelujen jälkeen pidin aivoriihen, jossa oli mukana päiväkodin johtaja ja avoimen päiväkodin työntekijät.</p> <p>Kehittämistyöni tulosten mukaan Moision avoin päiväkotitoiminta voi edistää lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta erilaisen yhdessä tekemisen kautta, jossa korostuu vanhempien läsnäolo lapsensa kanssa, katsekontakti ja läheisyys. Vanhemmat kokivat Moision avoimen päiväkodin tärkeäksi paikaksi, jossa lapset voivat saada sosiaalisia kontakteja ja vanhemmat vertaistukea. Vanhemmat saavat tukea avoimesta päiväkodista vanhemmuuteensa ja kasvatustehtävänsä, mikä edistää myös lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Vanhemmilta tulleiden kehittämisideoiden pohjalta perustetaan vanhempien piiri, jossa keskustellaan yhdessä tärkeistä aiheista. Lisäksi kutsutaan asiantuntijoita pitämään luentoja vanhemmille tärkeistä teemoista. Vanhempien ehdotuksesta Moision avoin päiväkotitoiminta sai myös omat tiedotussivut Facebookiin.</p>	
Asiasanat Vuorovaikutus, avoin päiväkotitoiminta, varhaiskasvatus, vanhemmuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Päivi Kuusela	Number of Pages 53 and 5 appendixes
Title Improving parent-child interaction in Moisio open day care centre	
Supervisor Satu Riikonen	
Subscriber Tuire Korhonen	
<p>The goal of this thesis was to find best practices in improving the interaction between parents and children in the open day care centre of Moisio, Turku, Finland. Other goals were to collect development ideas from parents and thus engage them in planning and developing the activities in the day care centre. The thesis was carried out for Moisio open day care centre and early childhood education in the city of Turku.</p> <p>The theoretical framework in this thesis is composed of the operational concept of Moisio open day care centre, open early childhood education and themes linked to interaction such as attachment theory, interaction models and factors facilitating interaction. The study as attachment theory, interaction models and factors facilitating interaction. The study is qualitative and semi structured, i.e. themed interviewed and brainstorming are used as the main methods. Six adults who attend Moisio open day care centre were interviewed for the study. Content analysis was used to analyse the interviews. After the interviews a brainstorming session was organized with staff at the open day care centre.</p> <p>According to the results of my study the staff at the day care centre can facilitate parent-child interaction through co-operative activities emphasizing togetherness with children, eye contact and physical closeness. The parents felt that the open day care centre was an important place where children make social contacts and parents receive peer support. The day care centre is able to support the parents' efforts in foster and parenting which also facilitates child-parent interaction. Based on the parents' ideas, a peer support group for parents will be founded in order to discuss important topics together. Moreover, experts will be invited to lecture on various important topics concerning parenting.</p>	
Keywords interaction, open day care, early childhood education, parenthood	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 CASE- MOISION AVOIN PÄIVÄKOTI	7
3 AVOIN PÄIVÄKOTI TURUN VARHAISKASVATUKSESSA	9
3.1 Turun kaupungin varhaiskasvatus	9
3.2 Avoimen päiväkodin taustaa	11
3.3 Avoim päiväkoti Turussa	11
3.4 Avoimen päiväkodin merkitys perheelle	12
4 VUOROVAIKUTUS	13
4.1 Mitä vuorovaikutus on?	13
4.2 Kiintymyssuhdeteoria	16
4.3 Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen	20
4.4 Vuorovaikutusongelmien havaitseminen	21
4.5 Kielen merkitys vuorovaikutukseen	24
4.6 Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen	25
5 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT	34
5.1 Aineiston analysointimenetelmät	34
5.2 Haastattelut	34
5.3 Aivoriihi	38
6 TULOKSET JA NIIDEN ANALYSOINTI	39
6.1 Leikkiä, yhdessä tekemistä, läsnäoloa ja koskettelua	39
6.2 Kehittämisideat	44
6.3 Tulosten luotettavuus ja eettisyys	46
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
LÄHTEET	54
LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen edistäminen on tänä päivänä entistä tärkeämpää, kun erilaiset ulkoapäin tulevat paineet kohdistuvat lapsiperheisiin. Vanhemmuudessa voidaan kokea monia eri ongelmia, mitkä heijastuvat lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen eri tavoin. Tämän päivän yhteiskunnan perheisiin liittyviä ongelmakohtia ovat esimerkiksi työttömyyden vaikutukset vanhempiin ja lapsiin. Myös perheiden sisäiset ongelmat, yksinhuoltajuus, sairaudet ja vanhemmuuteen liittyvät paineet voivat heikentää lapsen ja vanhemman välistä tervettä ja tasa-painoista vuorovaikutussuhdetta. Lisäksi lapsiperheisiin kohdistuvat heikennykset yhteiskunnan taholta voivat aiheuttaa perheissä huolta toimeentuloon ja arjessa selviytymiseen liittyen. (www.soste.fi)

Myös erilaiset ulkoapäin tulevat muutokset ja trendit näkyvät lapsiperheiden elämässä monin tavoin. Median luomat odotukset ja erilaisten sähköisten viestimien käyttö tuovat myös vanhemmille haasteita heidän ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Lapsi odottaa vanhemmalta läsnäoloa ja huomiota. Vanhemmilla on valinnan paikka, antavatko he aikaansa lapsen odotuksille ja tarpeille vai median luomille eri tarpeille. Näiden asioiden tiedostaminen ja merkitys ovat tärkeitä vanhempien ja lapsen tasa-painoisen ja hyvän vuorovaikutuksen kannalta. (Ahlqvist-Björkroth 2016.)

Avoimen päiväkodin merkitys ongelmia ennaltaehkäisevänä varhaiskasvatuksen palvelumuotona on tärkeä. Avoin päiväkotitoimi voi olla tukemassa perheitä ja tarjota hyvän vuorovaikutuksen malleja lapsille ja vanhemmille. Lisäksi se tarjoaa suunniteltua ja tavoitteellista varhaiskasvatusta lapsille ja on sitä kautta myös antamassa valmiuksia lapsen kehitykselle eri osa-alueilla. Avoimessa päiväkodissa toteutuu myös kasvatuskumppanuus tärkeänä osana. (Kariluoma 2013,14-16.)

Opinnäytetyöni aiheena on lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen edistäminen Moision avoimessa päiväkodissa. Lisäksi halusin selvittää, millaisia kehittämisideoita siellä käyvillä vanhemmilla oli Moision avoimeen päiväkotiin ja toimintaan liittyen. Aiheen valintaan ja sen ajankohtaisuuteen vaikuttivat perheisiin kohdistuvat erilaiset paineet ja haasteet tänä päivänä, vuorovaikutuksen tärkeys yhteisöpedago-

gin ammatillisiin tavoitteisiin liittyen sekä oma kiinnostukseni vuorovaikutus aihetta kohtaan. Yhteisöpedagogin työkenttä on laaja. Se voi olla vauvasta vaariin ja vuorovaikutus on tärkeä osa yhteisöpedagogin ammatillista osaamista.

Moision avoimen päiväkodin toiveena oli, että vanhemmat voivat olla mukana yhdessä kehittämässä sen toimintaa. Teen työni Moision avoimelle päiväkodille ja Turun kaupungin varhaiskasvatukselle. Olen työskennellyt lastentarhanopettajana Turun kaupungin palveluksessa ja viimeksi Moision päiväkodissa. Lastentarhanopettajan työssäni olen nähnyt lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tärkeyden ja myös sen haavoittuvuuden. Vuorovaikutuksen tukemisessa pidän tärkeänä ongelmia ennaltaehkäisevää työtettä ja mahdollisimman varhain huomattuja ongelmia ja niihin puuttumista.

Kehittämistyöni alkuosassa kuvaan Moision avointa päiväkotia ja sen toimintaa. Kerro myös, miten Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa avoimen päiväkodin toimintaa. Lisäksi selvitän avoimen päiväkodin taustaa ja sen merkitystä perheille. Vuorovaikutusosiossa esittelen lapsen vuorovaikutukseen liittyviä aiheita kuten kiintymyssuhdeteoriaa, vuorovaikutusmalleja sekä hyvää vuorovaikutusta edistäviä asioita ja toimintoja. Työn loppupuolella esittelen kehittämistyöni menetelmät, kehittämistyöni tulokset sekä niiden keräämiseen ja analysoimiseen liittyvät vaiheet. Lopuksi esittelen työni tulosten pohjalta johtopäätökset ja tärkeimmät kehittämisideat.

2 CASE- MOISION AVOIN PÄIVÄKOTI

Moision avoin päiväkotitoiminta toimii Turun Moiossa ja se on aloittanut toimintansa syyskuussa 2015. Se on avoinna tiistaisin, keskiviikkoisin, torstaisin ja perjantaisin klo 9.00-15.00. Kotilossa käy vauvaperheitä ja isompia lapsia vanhempiensa kanssa. Lasten ikäjakauma on kahdesta viikosta kuuteen vuoteen. Kotilossa järjestetään suunniteltua toimintaa lapsille ja heidän vanhemmilleen. Toiminnan suunnittelusta vastaa lastentarhanopettaja yhdessä lastenhoitajan kanssa. Toiminnan toteutus on aamupäivisin lastenhoitajalla lastentarhanopettajan toimiessa ulkoiluleikkikoulussa. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012; Kaunisto 2016.)

Kotilossa käy aktiivisesti vanhempia lastensa kanssa. Tällä hetkellä asiakkaita on 25 perhettä, joista kävijät ovat äitejä ja isejä lastensa kanssa. Helmikuusta 2016 alkaen vauvaperheille on järjestetty oma päivä, joka on torstai. Syksyllä asiakkaat kävivät mielellään aamupäivällä, mutta tällä hetkellä myös iltapäivisin on ollut kävijöitä. Aika, minkä vanhemmat lapsineen viettävät Kotilossa, vaihtelee 2-6 tunnin välillä. Kotilossa on myös mahdollisuus lämmitellä ruokaa ja syödä omia eväitään. (Kaunisto 2016.)

Kotilon toiminta on monipuolista, joka lähtee lasten ja vanhempien tarpeista. Sitä ohjaa varhaiskasvatussuunnitelma ja sillä on selkeät tavoitteet. Toiminnassa korostuu kuitenkin lasten ja vanhempien vapaaehtoisuus toimintaan osallistumiselle. Kotilon tilat ovat kodikkaat ja mahdollisuudet erilaisille leikeille ja toiminnolle ovat hyvät. Toiminnassa vaihtelee ohjattu toiminta sekä vapaamuotoiset toiminnat kuten esimerkiksi erilaiset leikit. Välillä Kotilon aikuinen on mukana myös ohjaamassa lasten leikkejä olemalla niissä itse mukana. Näin lapset saavat tärkeitä valmiuksia leikkitaidoilleen. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012; Kaunisto 2016.)

Toiminnoissa korostuu lasten ja vanhempien yhdessä tekeminen. Kotilon työntekijä ohjaa myös lapsia, erityisesti niissä perheissä, joissa on monta lasta. Toiminnassa on paljon musiikkia ja liikuntahetkiä. Vauvapäivässä toiminta on vain suunnattu vauvoille ja äideille, jolloin muut sisarukset eivät ole Kotilossa

mukana. Lorutus, köröttelyt ja erilaiset vuorovaikutukselliset toiminnot ovat suosittuja. Tärkeätä monissa toiminnoissa on saada positiivisen kosketuksen malleja esimerkiksi silittelyn ja hieronnan kautta. Kotilossa käytetään myös satuhierontaa, jossa välitetään tunteiden kerrontaa, välittämisen kokemusta, mielikuvituksen liittoa sekä lopuksi ihana rentouttava hetki. Vanhempien ja lasten yhteiset koskettelut toteutuvat siinä, kun vanhemmat yhdessä lastensa kanssa rasvaavat toistensa käsiä vuorotellen. Toiminnassa on myös välillä leivonta- ja ruuanlaittopäiviä, jolloin vanhemmat yhdessä lastensa kanssa leipovat ja kokkailevat. Lopuksi lapset ja vanhemmat syövät yhdessä valmistamia ruokia ja leipomuksia. (mt., Kaunisto 2016.)

Kotilo tekee yhteistyötä Moisio päiväkodin kanssa esimerkiksi osallistumalla erilaisille retkille tai muihin yhteisiin tapahtumiin. Erityisesti Kotilolla on yhteisiä toimintoja ulkoiluleikkikoulun kanssa. Vanhempien yhteinen kirpputori toimii Kotilon tiloissa, jonne vanhemmat tuovat lastensa vaatteita. Vanhemmat hoitavat yhdessä kirpputoria ja siihen liittyviä järjestelyjä. Kotilo antaa vain tilan kirpputorin käyttöön. Välillä Kotilossa käy luennoimassa asiantuntijoita esimerkiksi neuvolasta. Kotilossa on käyty jo puhumassa ruokailutottumuksista, unesta ja liikuntamahdollisuuksista syksyn ja kevään aikana. (Turun kaupungin varhaiskasvatus; Kaunisto 2016.)

3 AVOIN PÄIVÄKOTI TURUN VARHAISKASVATUKSESSA

Käsittelen tässä luvussa, mitkä tavoitteet Turun varhaiskasvatukselle ovat tärkeitä sekä millaiset arvot sitä ohjaa. Selvitän myös, miten avoin päiväkotiyhteisö eroaa varsinaisesta päiväkodista ja mikä sen toiminnassa korostuu. Lisäksi kerron taustaa avoimen päiväkodin synnylle ja kehitykselle ja millaista toimintaa Turun avoimissa päiväkodeissa järjestetään sekä sen merkitystä lapsille ja vanhemmille.

Avoimen päiväkodin merkitys on lisääntynyt viime vuosina varhaiskasvatuksen piirissä. Se tarjoaa varteenotettavan vaihtoehdon perheille, joiden lapset eivät ole varsinaisessa päivähoitossa. Avoimella päiväkodilla on monia hyviä puolia sekä lapsille että vanhemmille. Lapset voivat osallistua avoimen päiväkodin toimintaan yhdessä vanhempiensa kanssa. Toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta, jota toteuttaa koulutetut päiväkodin työntekijät. Toiminnan myötä lapsi saa leikkiseuraa ja virikkeitä omaan kasvuun ja kehitykseensä. Vanhemmille avoin päiväkotiyhteisö tarjoaa tärkeää vertaistukea toisten vanhempien kanssa. Usein avoin päiväkotiyhteisö on lapselle tärkeä välivaihe ennen varsinaiseen päivähoitoon siirtymistä. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

3.1 Turun kaupungin varhaiskasvatus

Turun kaupungin varhaiskasvatustoimintaa ohjaa lapsen oikeuksien sopimus, lait ja asetukset: laki lasten päivähoitosta, lasten suojelulaki, perusopetuslaki sekä laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta. (Laki 1989; Varhaiskasvatusturvelaki 2015; lastensuojelulaki 2007/417; perusopetuslaki 1998; lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki 2016.) Lisäksi sitä ohjaa myös valtakunnalliset varhaiskasvatus suunnitelman ja esiopetuksen suunnitelman perusteet (2014). Turun kaupungilla on myös oma varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma, joka ohjaa Turun varhaiskasvatuksen toteutumista. Jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle tehdään myös oma varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.) Myös Turun kaupungin strategia, strateginen palvelusopimus ja

operatiivinen palvelutuotantosopimus ohjaavat varhaiskasvatusta. Turun kaupungin strategiana on se, että se on asukas- ja asiakaslähtöinen. Tärkeitä arvoja ovat vastuullisuus ja suvaitsevaisuus. Strategisella palvelusopimuksella kaupungin hallitus ja kasvatus- ja opetuslautakunta sopivat kasvatus- ja opetuslautakunnan alaisen toiminnan kehittämistavoitteista ja resursseista. Operatiivinen palvelusopimus mahdollistaa monipuolisen kasvatuksen ja opetuksen sekä kaikille lapsille ja oppilaille tasa-arvoiset kasvatus ja opetusmahdollisuudet koko kaupungissa. (mt.,4.)

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman arvot pohjautuvat sivistystoimialan arvoihin, joita ovat asiakaslähtöisyys, osaaminen, luovuus, vastuullisuus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus sekä kansainvälisyys. Tärkeä visio Turun varhaiskasvatuksen toteutumisessa on yhdessä vanhempien kanssa tehty lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Se toteutuu arjen tilanteissa ja leikissä siten, että lapsi voi hyvin ja saa kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen tarvitsemansa tuen. Varhaiskasvatuksessa puhutaan paljon kasvatuskumppanuudesta. Se tarkoittaa vanhempien ja henkilökunnan tietoista yhteistä sitoutumista lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimisen tukemiseen. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2009, 294.) Turun varhaiskasvatuksen tärkeänä toiminta-ajatuksena on myös se, että varhaiskasvatuksen henkilöstö järjestää laadukkaita ja monipuolisia varhaiskasvatuspalveluja asiakkaan tarpeista lähtien (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012).

Turun varhaiskasvatuspalveluja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, vuoro-
hoito, avoimet varhaiskasvatuspalvelut, esiopetus sekä yksityiset varhaiskasvatuspalvelut. Turun varhaiskasvatuspalvelut ovat osa lasten ja kasvatuksen ja opetuksen pääprosessia, josta vastaa palvelujohtaja. Varhaiskasvatuksen tulosalueesta vastaa tulosaluejohtaja. Varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaan lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin sekä turvattuun ja terveelliseen leikki ja toimintaympäristöön. Lapsen kokemus turvallisuudesta on perustana sille, että lapsi uskaltaa yrittää uusien asioiden opettelua. Myös leikki on keskeinen toiminta lapselle ja lapsiryhmälle, jonka kautta lapsen sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot kehittyvät. (mt., 14.)

Varhaiskasvatus edistää lapsen hyvinvointia, tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista moniammatillisesti sekä lisää lapsen ja perheen osallisuutta kasvatuskumppanuuden avulla. Tärkeää on myös verkostoyhteistyö, jonka tavoitteena on lasten parissa toimivien tahojen voimavarojen yhdistäminen. Verkostoyhteistyötä tehdään neuvolan, kasvatus ja perheneuvolan ja sosiaalityön kanssa sekä lasten ja nuorten poliklinikan ja lasten psykiatrisen poliklinikan kanssa. Päiväkotitoiminnassa on kiinnitetty erityisesti huomiota pienryhmätoimintaan. Pienryhmätoiminnassa korostuu aikuisen sensitiivinen läsnäolo ja vuorovaikutus. Lapsia voidaan paremmin huomioida, lasten osallisuus lisääntyy sekä kiusaamistilanteita syntyy vähemmän ja niihin pystytään puuttumaan paremmin. (mt., 13-14.)

3.2 Avoimen päiväkodin taustaa

Suomi sai vaikutteita Ruotsista avoimen päiväkodin toiminnan synnylle. Avoin päiväkotitoiminta alkoi Suomessa sosiaalihuollituksen koordinoimana kokeilutoimintana vuonna 1978, jolloin avattiin yksitoista ensimmäistä avointa päiväkotia eri paikkakunnille. Kokeilu kesti vuoteen 1983 asti. Avointen päiväkotien katsotaan saaneen alkunsa kuitenkin 1970-luvun alkupuolella Englannissa esiopetuskokeilujen myötä. Englannissa painotettiin kasvatustyön merkitystä ja vanhemmat ja ammattikasvattajat haluttiin saada lähemmäs toisiaan. Suomessa avointen päiväkotien tehtävä oli kasvatusneuvonnan antaminen ja lapsiperheiden eristäytyneisyyden vähentäminen. On arvioitu, että avoimista päiväkodeista tuli varteenotettava vaihtoehto lasten päivähoidolle lasten kotihoidontuen myötä. (Alila & Portell 2008, 17.)

Avoin päiväkotitarjoaa ilmaista ryhmätoimintaa lapsiperheille, jotka eivät ole muun päivähoitotoiminnan piirissä. Ryhmätoiminta on vapaamuotoista tai ohjattua. Lapset ja vanhemmat voivat valita, mihin toimintoihin osallistuvat ja siinä korostuu vanhempien ja lasten tarpeista lähtevä vapaaehtoisuus. Avoimeen päiväkotiin ei tarvitse ennakoilmoittautumista vaan alle kouluikäiset lapset voivat tulla sinne aikuisen seurassa. Avoin päiväkotitoimii yleisesti tavallisen päiväkodin yhteydessä ja tarjottuihin toimintoihin odotetaan kävijöiden osallistuvan aktiivisesti. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2009, 48.)

3.3 Avoin päiväkotitoiminta Turussa

Avoimessa päiväkodissa toiminnassa korostuu aktiivinen yhdessäolo. Toiminta suunnitellaan ja sen sisällöllinen vastuu on lastentarhanopettajilla ja lastenhoitajilla. Lapset toimivat yhdessä vanhempiensa kanssa ja avoimen päiväkotiryhmän toiminta suunnitellaan vanhempien ja lasten esittämien toiveiden mukaan. Toiminta sisältää esimerkiksi arjen yhdessäoloa, leikkiä, taitoaineita, taideaineita, musiikkia, liikuntaa ja retkiä lähiympäristöön. Avoin päiväkotitoiminta on perheille maksutonta. Turussa avointa päiväkotia on kaavailtu erääksi vaihtoehdoksi kokopäivähoidolle. Toinen tärkeä ajatus on myös se, että lapsella on oikeus pedagogiseen ja tavoitteelliseen avoimeen varhaiskasvatuspalveluun. Avoimen päiväkodin on katsottu tukevan lapsen ja hänen huoltajansa osallisuutta ja ennaltaehkäisevän syrjäytymistä. (Kariluoma 2013, 14,16.)

Turussa on tavoitteellisesti pyritty lisäämään avoimia varhaiskasvatuspalveluja mukaan lukien avoin päiväkotivuodesta 2012 lähtien. Kasvatuskumppanuus on tärkeä asia myös avoimessa päiväkodissa, vaikka toiminta eroaakin tavallisesta päiväkotitoiminnasta. Lapsesta ei tehdä erillistä varhaiskasvatussuunnitelmaa kuten tavallisissa päiväkodeissa. Kasvatuskeskusteluja käydään kuitenkin arjen tilanteissa ja avoimen päiväkodin henkilökunta voi antaa kasvatuksellista tukea vanhemmille tarvittaessa. Toiminta avoimessa päiväkodissa on suunniteltua ja tavoitteellista, joka toteutuu asiakkaiden odotuksista ja tarpeista käsin. (mt., 14.)

3.3 Avoimen päiväkodin merkitys perheelle

Alila ja Portell (2008) ovat kartoittaneet kyselyin avoimen varhaiskasvatuksen tarpeellisuutta ja tavoitteita. Tutkimuksen mukaan lapsiin suunnatun toiminnan tavoitteet ja tarpeellisuus korostuvat enemmän kuin aikuisiin. Tärkeimpiä tavoitteita toiminnassa olivat leikin ja kontaktien mahdollistaminen, lasten keskinäinen toiminta ja lapsen eri osa-alueiden tukeminen, joihin kuuluu sosiaalinen, pedagoginen, psyykinen ja fyysinen. Tutkimus osoitti myös, että avoin päiväkotitoiminta tuki kotona olevien vanhempien vanhemmuutta ja jaksamista erilaisen vertaistuen muodossa antamalla heille ammatillista apua ja konsultaatiota sekä kasvatuksellista tukea. Vanhemmat pitivät toimintaa tärkeänä lapsille valmiuk-

sien antajana ennen varsinaiseen päivähoitoon siirtymistä. (Alila & Portell 2008, 41.)

Avoimen päiväkodin henkilökunta voi tukea vanhempia monin tavoin esimerkiksi keskustelemalla vanhemmuuteen, lasten kasvuun ja kehitykseen sekä lapsiperheen arkeen liittyvissä asioissa. Myös vanhemmat voivat saada vertaistukea avoimessa päiväkodissa käyviltä toisilta vanhemmilta. (Sosiaaliportti 2013.) Avoin päiväkotiki pyrkii tukemaan erityisesti kotihoidossa olevia vanhempia ja se tarjoaa vaihtoehdon kokopäiväiselle hoidolle. Tärkeää on myös varhainen puuttuminen, jonka keskeisenä työvälineenä on yksilön kokema subjektiivinen huoli lapsesta. Keskeistä on, että lasta ja hänen perhettään voidaan auttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on estää ongelmien kärjistymisen ja ehkäistä lasten ja perheiden syrjäytymistä. (Kuikka 2005, 7-8.)

4 VUOROVAIKUTUS

Kerron tässä luvussa aluksi, mitä vuorovaikutus on varhaislapsuuden näkökulmasta. Käsittelen myös sitä, miten vuorovaikutus syntyy. Siinä keskeisenä teorianana on kiintymyssuhdeteoria. Lisäksi kerron siitä, miten vanhemmat voivat rakentaa hyvää vuorovaikutusta lastensa kanssa sekä millaisia vuorovaikutusongelmia voi lapsen ja vanhemman välillä olla ja miten niitä voidaan havaita. Lopuksi kerron lapsen kielellisestä kehityksestä vuorovaikutuksen tärkeänä osana sekä siitä, miten vuorovaikutusta voidaan tukea.

4.1 Mitä vuorovaikutus on?

Vuorovaikutusta voidaan tarkastella monin eri tavoin ja sitä on tutkittu moninlaisin lähestymistavoin, menetelmin ja tavoittein. Jos tarkastellaan vuorovaikutusta historiallisesti, sen painotukset ovat vaihdelleet ja niihin ovat vaikuttaneet erilaiset vuosien saatossa tapahtuneet kasvatukselliset, ideologiset ja poliittiset päämäärät sekä myös laajat maailmalla tapahtuneet historialliset tapahtumat. Päivähoidossa on tapahtunut esimerkiksi kehityksen myötä institutionalisoituminen, mikä vaikuttaa omalta osaltaan vuorovaikutuksen käsitteeseen. Psykologisessa, sosiaalispsykologisessa ja kasvatustieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa voidaan havaita, että äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus on kiinnostanut tutkijoita enemmän kuin aivan pienten lasten välinen vuorovaikutus. (Karlsson & Karimäki 2012, 85-86.)

Viime vuosikymmeninä tutkimukset vertaisvuorovaikutuksesta ovat kuitenkin lisääntyneet varhaisen kiintymyssuhteen rinnalle. Tutkimuksissa voidaan erottaa 2000-luvun alkupuolella kolmenlaisia lähestymistapoja. Yksilökeskeiset lähestymistavat, välineelliset lähestymistavat ja dialogiset lähestymistavat. Yksilökeskeisissä lähestymistavoissa vuorovaikutuksen ajatellaan olevan vuorottelevaa vaihtoa yksilöiden välillä. Välineellisissä lähestymistavoissa korostuu vuorovaikutuksen tärkeä osuus kognitiiviselle kehitykselle ja oppimiselle. Dialogisissa lähestymistavoissa kiinnostus painottuu erityisesti ihmisten välissä tapahtuviin prosesseihin ja merkityksiin. (mt., 85-87.)

Ihmisten välisellä vuorovaikutuksella tarkoitetaan usein tietoista vuorovaikutusta eli viestintää. Tietoisessa vuorovaikutuksessa ihmiset ilmaisevat tavoitteellisesti toisilleen erilaisia tietojaan, ajatuksiaan, tunteitaan ja tarpeitaan. Vuorovaikutus on myös vastaanottamista ja toisten vuorovaikutukseen reagoimista sekä tulkitsemista eri tavoin. Tällaisessa viestinnässä voidaan käyttää monenlaisia keinoja, jotka ovat kielellisiä tai ei kielellisiä. ”Kielen” ja ”ei kielen” välistä rajaa on kuitenkin mahdoton määritellä täsmällisesti. (Launonen 2007, 6-7.)

Puhe ja kirjoitus ovat tavallisimpia viestinnän keinoja, mutta on olemassa myös runsaasti muita keinoja, jotka ovat jopa merkittävämpiä kuin käytetty puhe. Näitä keinoja ovat erityisesti ilmeet, eleet, toiminta, ääntely, nauru, itku, äänensävyt, puheen korostukset, sävelkulku ja tauot. Jos puhuminen on jostain syystä puutteellista ja vaikeasti ymmärrettävää tai ei onnistu, voidaan käyttää viittomista ja erilaisia graafisen viestinnän keinoja. (mt., 6-7.)

Vuorovaikutusta leimaa vastavuoroisuus ja lapsi omaksuu vuorovaikutuksen perusmallit jo ensimmäisten elinvuosien aikana. Aluksi lapselle on tärkeää kosketus ja näköhavaintoon perustuva vuorovaikutus aikuisen kanssa. On tärkeää, että jo näissä varhaisissa vuorovaikutustilanteissa puhutaan lapselle. Lapsi oppii vähitellen suuntautumaan ihmisääntä kohden ja erottamaan oman äidinkielen äänneitä ja vuorovaikutuksen keskeisiä piirteitä. Kun lapsi oppii kielen sääntöjärjestelmän ja hänen sanavarastonsa kasvaa, lapsen mahdollisuudet toimia vuorovaikutuksessa monipuolistuvat. (Koppinen & Lyytinen & Rasku-Puttonen 1989, 69.)

Vuorovaikutuksessa lapsella on tärkeää osata luoda henkilösuhteita, välittää tietoa ja yhteiseen toimintaan osallistuminen. Tarvitaan osaamista, miten kyetä valitsemaan erilaisissa kommunikatiivisissa tilanteissa oikeat ja luontevat tavat ilmaista itseään. Tätä taitoa nimitetään kommunikatiiviseksi kompetenssiksi. Keskeisenä vuorovaikutuksessa ei ole kuitenkaan hyvin muotoiltujen lauseiden tuottaminen. Vuorovaikutuksen taitoihin kuuluu aloitteiden tekeminen, aloitteisiin vastaaminen, kuuntelu ja puheenvuorojen vaihtaminen. Näitä vuorovaikutukseen liittyviä ja sen syntymiseen ja ylläpitämiseen liittyviä taitoja nimitetään vuorovaikutuksen yksinkertaisiksi taidoiksi. (mt., 69-70.)

Erityislastentarhanopettaja Liisa Latun 2016 mukaan vuorovaikutus on muutakin kuin puhetta. Monivammaisten lasten kanssa työskennellessään, hän oivalsi, että hyvä vuorovaikutus ei vaadi puhuttua kieltä. Lattu painottaa sitä, että ilmeet, eleet ja kosketus ovat tärkeämpiä kuin sanat. Lapsen silmin katsottuna, jos sanot yhtä ja teet toista, lapsi uskoo tekojasi. Pieni lapsi ei ota vastaan puheesta kuin 10 %. Hänelle tärkeämpi ja merkityksellisempi viesti on se, miten me olemme läsnä tilanteessa. (Lattu,16.)

Lasten osallistuminen sosiaaliseen kanssakäymiseen lisääntyy neljännessä ikävuodesta eteenpäin ja silloin vaativimmat vuorovaikutustaidot otetaan käyttöön. Niitä ovat toisen henkilön roolin ja tilanteen havaitseminen, oman toiminnan ja tavoitteen tiedostaminen, palautteen antaminen puhujalle sekä vastavuoroisuuden painetta sisältävien kommunikaatiomuotojen käyttö, esimerkiksi neuvominen, selittäminen, ehdotusten tekeminen ja mielipiteen kysyminen. Kielellinen ja ei-kielellinen viestintä liittyvät kiinteästi toisiinsa. Ei kielellisesti voidaan viestiä monia asioita. Tunteiden ilmaiseminen tapahtuu erityisesti kasvojen ilmeiden avulla. (Koppinen & Lyytinen & Rasku-Puttonen 1989,75-76.)

Myös vartalon osat saattavat viestiä eri asioita. Kielelliset ja ei-kielelliset viestit saattavat olla myös keskenään ristiriitaisia. Silloin kun kielelliset ja ei-kielelliset viestit ovat ristiriitaisia, aikuiset luottavat enemmän kielellisiin merkkeihin. Katsekontaktien määrän on havaittu olevan suurempi myönteisissä koetuissa vuorovaikutustilanteissa. Katseiden avulla voidaan säädellä puheenvuorojen vaihtumista puhujan ja kuulijan välillä sekä ilmaista tunteita. Usein myös aikuiset käyttävät käden liikkeitä rytmittääkseen puhetta tai selittääkseen vaikeita käsitteitä tai auttaakseen löytämään oikean ilmaisun. Myös käsiä voidaan käyttää korostamaan jotain tärkeänä pitämää ajatusta. (mt., 75-78.)

4.2 Kiintymyssuhdeteoria

Brittiläinen psykiatri John Bowlby (1969) kuvasi ensimmäisenä lapsen ja äidin kiintymyssuhteen merkitystä ihmisen myöhemmälle psyykkiselle tasapainolle. Muun muassa Mary Ainsworth ja Patricia Crittenden ovat kehittäneet teoriaa myös omien havaintojensa pohjalta. Nykyisin useimmat tutkijat hyväksyvät kiintymyssuhdeteorian. Kiintymyssuhdeteoriassa vauva tarvitsee kiintymyssuhdetta hoi-

tavaan aikuiseen selvitäkseen elämässä. Lapsella on tarve muodostaa biologinen kiintymyssuhde. Ensimmäisen vuoden aikana vauva harjoittelee perustunteiden (ilo, suru, pelko, suuttumus, hämmennys) tunnistamista ja ilmaisemista. Aikuisilla on tärkeä tehtävä reagoidessaan lapsen tunteisiin, miten hän työstää ja sallii niitä itselleen. Tutkijat arvioivat, että kiintymyssuhdemalli muodostuu melko pysyväksi kolmen vuoden aikana. Jotkut tutkijat ovat sitä mieltä, että jo ensimmäinen ikävuosi on ratkaiseva. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2008, 156-158.)

Lastenpsykiatri (Mäkelän 2003) mukaan erityisesti iloiset yhdessä koetut fyysiset kokemukset, riemulliset hetket sekä tunteiden yhteensovittaminen edistävät lapsen turvallista kiinnittymistä vanhempaansa ja hyvää neurobiologista kehitystä. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi kokee itsensä rakastamisen ja huolenpidon arvoisena, luottavaisena ja pätevänä ja uskaltaa tutkia ympäristöään vapaasti. (Niemelä & Siltala & Tamminen 2003, 107-124.)

Aikuinen luo vuorovaikutuksen puitteet ja varhaisen vuorovaikutuksen syntyminen ja jatkuminen riippuvat aina aikuisen toiminnasta. Aikuinen valitsee oman käyttäytymismallin, miten hän vastaa vauvan toimintaan, kuinka kauan vuorovaikutustilanteet kestävät, mitä niissä tehdään ja mikä on aikuisen ja vauvan fyysinen etäisyys. Vaikka aikuisella on varhaisessa vuorovaikutuksessa merkittävämpi rooli, myös vauva vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun ja jaettuun vuorovaikutusympäristöön temperamentillaan ja toiminnallaan alusta lähtien. Kun molemmat tulkitsevat toistensa käytöstä ja mukautuvat toistensa toimintaan, puhutaan keskinäisestä virittäytymisestä. (Stern 1985; Trevarthen 1979,1998.) Myös kielen kehittymisen kannalta varhainen kiinnittyminen ja keskinäinen virittäytyminen ovat tärkeitä ja johtavat vuorotteluun ja jaettuun toimintaan (Launonen 2007, 20).

Varsinaisesta suhteesta olemista, mitä tapahtuu hoivaajan ja vauvan ollessa kasvokkain, on käsitteellistetty monenlaisin termein. On puhuttu herkkyydestä vauvan viesteille (sensitiivisyys); virittäytymisestä, emotionaalisesta saatavilla olosta, mentalisoimisesta eli auttamisesta lasta tunteiden käsittelyssä ja reflektiivisestä kyvystä. Sinkkonen nojautuu Pat Crittendenin määritelmään, jonka mukaan aikuisen sensitiivisyys leikkutilanteessa on mitä tahansa sellaista käy-

töstä, joka miellyttää lasta ja lisää hänen hyvää oloaan. Se kiinnittää lapsen huomion ja vetää häntä kontaktiin sekä vähentää lapsen epämukavuuden tunnetta ja ahdinkoa. (Sinkkonen 2012, 90.)

Nykyisin kasvatuskirjallisuudessa erotellaan neljä erilaista kiintymyssuhdemallia: Turvallinen kiintymyssuhde, turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde, turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde sekä jäsentymätön kiintymyssuhde. Turvallisessa kiintymyssuhteessa ihminen oppii, että hän voi luottavaisesti muodostaa uusia läheisiä ihmissuhteita. Aikuisesti tullessaan hän uskaltaa rakastua ja luottaa kykyynsä ilmaista itseään ja omia tarpeitaan. (Karling & Ojanen & Vihunen & Vilen 2008, 158-159.)

Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhdemallissa vanhempi tai hoitava aikuinen ei kykene tarjoamaan lapselle ilmapiiriä, jossa erilaiset tunteet olisivat sallittuja. Hän ei kykene tähän, koska hän on väsynyt, kiireinen tai masentunut tai koska hän uskoo, että on oikein olla rohkaisematta lasta ilmaisemaan tunteuksiaan. Hän toivoo, että lapsi olisi mahdollisimman helppo ja kiltti. Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi oppii kieltämään itseltään tarpeidensa ja tunteidensa osoittamisen. Hän saattaa hakea aikuisen hyväksyntää olemalla kiltti ja hymyileväinen tai pysymällä mahdollisimman paljon pois aikuisen silmistä. Hän olettaa, ettei apua kannata pyytää, koska kukaan ei kuitenkaan ymmärrä. (mt., 158-159.)

Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsi kokee toistuvasti, että häntä hoitava aikuinen on epäjohdonmukainen reaktioissaan. Kun lapsi esimerkiksi itkee, aikuinen saattaa yrittää torua, lahjoa tai ohittaa lapsen itkun. Välillä hän saattaa halailla ja silitellä lasta kovastikin, vaikkei tällä olisikaan siihen erityistä tarvetta. Ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsi yrittää saada tarpeensa kuulluksi korostamalla tunteitaan liiallisesti tai huutamalla niin kauan, että aikuinen reagoi. (mt.,159.)

Jäsentymättömällä kiintymyssuhteella tarkoitetaan tilannetta, jossa vauva joutuu kasvamaan ilman minkäänlaista huolenpitoa. Lastenpsykiatri Sinkkonen kertoo, että edelleen on vielä lapsia, joille ei ole syntynyt spesifistä kiintymyssuhdetta. He ovat kokeneet äärimmäistä deprivatiota ja lukuisia hylkäämiskokemuksia

eikä silloin turvallisuutta eikä turvattomuuttakaan voida arvioida. Tällaista tilaa kutsutaan reaktiiviseksi kiintymyssuhdehäiriöksi. Siinä vanhemmat eivät pysty omien ongelmiansa takia huolehtimaan lapsen perustarpeista ja lapsi on heitteillä niin psyykkisesti kuin fyysisestikin. Tällainen jäsentymätön kiintymyssuhde on erityinen riskitekijä lapsen kehitykselle. (mt.,160; Sinkkonen, Duodecim 2004,120: 1866-73.)

Reflektiivinen kyky auttaa vanhempaa ” lukemaan lasta”, mitä hän ajattelee ja tuntee, sekä tulkitsemaan lapsen käyttäytymisen syitä. (Fonagy,2008; Sharp & Fonagy, 2008; Katznelson, 2014). Marjukka Pajulon (2004) katsauksen mukaan reflektiivinen kyky näyttää olevan oleellinen välittävä tekijä kiintymyssuhteen laadun siirtämisessä sukupolvelta toiselle. Reflektiivinen kyky kehittyy turvallissa ihmissuhteessa eikä näin ollen ole synnynnäinen ominaisuus. Kun aikuinen pohtii omia ja lapsensa tunteita ja niiden syitä uteliaan empaattisesti, hän samalla antaa mallia lapselle ja auttaa reflektiivisen kyvyn kehittämisessä. (Hughes 2011).

Reflektiivinen kyky on tutkimusten mukaan yhteydessä sensitiivisyyteen ja edellytys sille, miten vanhempi kykenee toimimaan oman lapsensa kanssa (Fonagy 1991; Bernier & Dozier 2003). Jos vuorovaikutus muodostuu pitkäksi ajaksi kielteiseksi, voi sekä lapsi että aikuinen siirtyä puolustuskanalle ja mielikuvat toisistaan saattavat muuttua kielteisiksi. (Pajulo 2004; Korhonen & Holopainen 2015, 28.)

Elämämme aikana me muodostamme tunnesuhteita moniin ihmisiin. Kiinnymme näihin ihmisiin ja viihdymme heidän seurassaan. Kun tunnesuhteessa voidaan kokea turvaa ja lohtua toisen ihmisen taholta, syntyy erityinen suhde, jota sanotaan kiintymyssuhteeksi. Usein tällainen suhde syntyy sellaisen lapsen ja aikuisen välille, joka pitää huolta lapsesta. Usein tämä henkilö on lapsen biologinen vanhempi. Kiintymyskäyttäytymisessä on erilaisia muotoja, joiden tavoitteena on etsiä turvaa. Lapsen kokiessa stressiä, vaaraa, tai uhkaa, hän hakeutuu kiintymyshahmon lähelle. Kiintymyskäyttäytymiseen kuuluu läheisyyden etsiminen, turvallisen perustan vaikutus, mutta myös eroprotesti. (Golding 2014,39.)

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän mielestä vauvavaiheessa lapsen kuuluu saada olla kohtuuton. Vauvalle pitää antaa kokemuksia siitä, että maailmassa on loputtomasti hyvää: hymyjä, lämpöä, ihania ääniä, pehmeää kosketusta ja suun täydeltä lämmintä maitoa. Vasta kun lapsi on oppinut luottamaan, että elämä on ihanaa, alkaa pettymysten sietämisen opettelu. Elämä alkaa opettaa, että on myös asioita, joita ei saa. Kasvattaminen kohtuullisuuteen on sitä, että jaksaa olla vanhempana ja kantaa ja käsitellä pettymystä yhdessä lapsen kanssa. (Mäkelä 2016.)

4.3 Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus

Vauvan ensimmäisen vuoden aikana vuorovaikutus vanhemman kanssa on vielä pitkälti sanatonta yhdessäoloa. Kuitenkin vauvan kanssa olo on jatkuvaa vuorovaikutusta. On tärkeää, että vauvan viesteihin vastataan ja hän kokee tulevansa ymmärretyksi ja rakastetuksi. Välillä vauva tarvitsee rauhoittamista, välillä innostamista. Sensitiivinen hoitaja on empaattinen ja juttelee sekä äänittelee kannustavasti. Hän ei tunkeudu kuitenkaan liiallisesti vauvan reviirille vaan seurailee lapsen tunnetiloja ja antaa tilaa hänen valinnoilleen. (Sinkkonen 2012, 92.)

Vauva ilmaisee tarpeensa olemalla levoton tai itkemällä eikä hän osaa vielä säädellä tunteitansa. Vanhemmalle on tärkeää, että hän osaa vastata tähän tarpeeseen rauhoittamalla. Välillä vauva tarvitsee aktiivisuutta. Aikuinen voi vastata tähän tarpeeseen esimerkiksi laulamalla, loruttelemalla, keinuttamalla, hypyyttämällä tai nauramalla ja saa vauvassa aikaan ilahtumista, innostumista, ja kiinnostusta muihin ihmisiin ja ulkomaailmaan. Vauva tarvitsee myös pysyvyyden ja jatkuvuuden kokemuksia, joita hän saa, kun häntä kosketellaan ja katsellaan. Vanhempien ilmeet ovat vauvalle tärkeitä. Niitä katselemalla hän oppii elämässä tarvittavia taitoja. (Salo & Tuomi 2008,10-11.)

Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu myös joustava vuorottelu. Vauvakin haluaa olla välillä omassa rauhassa, välillä hän taas kaipaa läheisempää läsnäoloa. Erilaisissa vauvan hoitotilanteissa esimerkiksi syöttämisessä, nukuttamisessa ja pukemisessa vauva saa tärkeitä kosketuksen ja hoivatuksi tulemisen kokemuksia. Näissä tilanteissa voi kosketella, pajata ja suukotella vauvaa, mikä on vau-

valle tärkeää. Jo pieni lapsikin tarvitsee leikkiä. Se voi olla erilaista ääntelyä, päristelyä, keinumista ja tarttumista. Joka päiväisistä arkipäivän tilanteista voi tehdä leikkihetken eikä niihin välttämättä tarvita mitään erityisiä leluja tai leikkivälineitä. (mt.,10-11.)

Aluksi vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa korostuu lapselle tarjottu hoiva, rauhoittava ja tynnyttävä säätely sekä myös kutsu emotionaaliseen yhteyteen itsensä kanssa. Toiselta ikävuodelta lähtien vuorovaikutukseen tulee mukaan vanhemman kyky säädellä, jäsentää ja haastaa toimimaan maailmassa. Vanhempi auttaa lasta säätelemään ympäristön ärsykyitä ja niiden intensiteettiä sekä saamaan onnistumisen kokemuksia niiden hallinnasta. Näissä tilanteissa vanhempien herkkyys on ymmärtää oman lapsen valmiudet tilanteessa toimimiseen ja miten valmiuksien mukaan tulee toimia. Nämä tarjoavat lapselle mahdollisuuden kehittymiseen. (mt., 11.)

Salo & Mäkelän kirjassa Dunn tutkimusryhmineen on todennut sanoittamisen tärkeyden. Niiden vanhempien lapset, joille oli sanoitettu kokemuksia, erityisesti ristiriitatilanteissa, osasivat toimia kyvykkäämmin myöhemmin toverisuhteissaan (Dunn & Brown & Beardsall 1991). On myös havaittu, että sisarusjärjestyksellä on vaikutusta tiettyjen taitojen kehittymiseen. Kuopusten on huomattu osaavan toimia sosiaalisissa tilanteissa kyvykkäämmin ja omaksuvan tunnesanastoa isompia sisarusia aikaisemmin. (Salo & Mäkelä 2007,11.)

4.4 Vuorovaikutusongelmien havaitseminen

Varhaiset vuorovaikutuskuviot ja niiden pohjalta syntyvä toimimisen malli ovat psyykkisiä rakenteita, joiden varaan tunteiden säätely, sosiaalinen toiminta ja ympäristöön suuntautuminen sekä oppiminen rakentuvat. Näiden vuorovaikutuskuvioiden tunnistaminen myös myöhemmissä ikävaiheissa voi auttaa meitä ymmärtämään niiden vaikeuksien taustaa, joita lapsella voi olla esimerkiksi ahdistuksen säätelyssä, aggressiivisten tunteiden käsittelyssä, ryhmässä toimimisessa ja levottomuuteen ja tarkkaamattomuuteen liittyvissä oppimisen ja tiedollisen kehityksen kysymyksissä. (Salo & Mäkelä 2007,8.)

Viimeisten vuosikymmenien aikana on kertynyt runsaasti tietoa siitä, että varhainen puuttuminen vuorovaikutusongelmiin voi ennaltaehkäistä myöhempiä psyykkisiä tai kehityksellisiä ongelmia huomattavan tehokkaasti. Kaltoinkohtelulla on negatiivisia seurauksia fyysiseen, henkiseen, ja sosiaaliseen kehitykseen. Se voi heikentää oppimista ja vaikuttaa epäsuotuisasti käyttäytymiseen. Kaltoinkohtelun varhaiseen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn tulee puuttua esimerkiksi kehittämällä luotettavia riskinarviointityökaluja, tunnistamisen menetelmiä sekä riskin omaavien perheiden ja lasten tukemistapoja. Kuitenkin tunnistamista ja siihen puuttumista vaikeuttaa vielä esimerkiksi tunnistamisen hankaluus, perheen yksityisyyden korostaminen ja moniammatillisen yhteistyön tehotomuus. (mt.,8; Hoitotyön tutkimussäätiö 2015.)

Kun havainnoi vuorovaikutusta, on tärkeää määritellä, millaisia ongelmat ovat ja kuinka haitallisia ne ovat lapsen kehitykselle. Harjaantumaton havainnoitsija saattaa tulkita väärin monia vuorovaikutustilanteita ja ajatella, että lapsen vastustelu ja rauhattomuus ovat aina merkkejä vuorovaikutusongelmista. Toisaalta on myös mahdollista tulkita toisin. Esimerkiksi jos lapsi nukkuu paljon ja on hyvin hiljainen, voi harjaantumaton havainnoitsija tulkita, ettei ongelmia ole. Lastensuojeluperheissä tällainen havainto on enemmänkin huolestuttavaa. (Salo & Mäkelä 2007, 8,9.)

Jokainen ihminen on ainutlaatuinen omalla tavallaan, mikä liittyy esimerkiksi siihen, miten ihminen reagoi erilaisiin asioihin. Jotkut valpastuvat ja reagoivat herkästi ärsykeympäristön muutoksiin. Toiset taas kestävät paljonkin suuria vaihteluita. Ihmisten elämän lähtökohdat voivat olla myös muulla tavalla erilaisia. Syntyvällä lapsella voi olla myös monenlaisia terveyden ja hyvinvoinnin riskitekijöitä, jotka vaarantavat hänen kasvuaan ja kehitystään. Ihmismielen rakenteita muovaavat kasvuympäristön kulttuuriset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät. Kehitystä ohjaa myös eri suuntaan, jos syntyy suojattuun ja turvalliseen ympäristöön kuin vaaralliseen ja niukkaan toimeentuloa tarjoavaan ympäristöön. Yksilön oppiminen ja kehitys vaativat hermoston jatkuvaa sopeutumista erilaisiin ärsykeympäristöihin. Stressireaktioita on opittava säätelämään ja tähän lapsi tarvitsee aikuista. (Sajaniemi & Suhonen & Nislin & Mäkelä 2015, 29,37,86.)

Ennen kuin voi tehdä luotettavia havaintoja vuorovaikutuksesta, havainnoijan tulisi tietää eri ikäisten lasten emotionaalisesta kehityksestä ja miten he ilmaisevat hyvin- tai pahoinvointiaan. Tärkeää on myös saada riittävästi kokemusta erilaisista vuorovaikutusmalleista, jotta voi erotella havaintojaan oikein ja suhteuttaa niitä kuhunkin tilanteeseen. (Salo & Mäkelä, 9.)

Erityispsykologi Sari Ahlqvist-Björkroth Turun vastasyntyneiden teho-osastolta tekee työssään arvioita vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutustilanteista. Leikkutilanne tai jokin muu vuorovaikutustilanne usein videoidaan. Tilanteissa kuunnellaan esimerkiksi äänensävyjä tai miten vanhempi soinnuttaa tunteitaan lapsen tunteisiin. Usein katsotaan myös vastavuoroisuutta. Arvioinnissa ei kuitenkaan lähdetä antamaan neuvoja vuorovaikutuksen suhteen vaan tilannetta katsotaan ja pohditaan yhdessä vanhemman kanssa. Hän arvioi myös kännykän ja muiden laitteiden ja sosiaalisen median vaikuttavan häiritsevästi vanhemman läsnäoloon lapsensa kanssa vuorovaikutustilanteessa. Läsnäolo on silloin puolinaista, kun vanhempi keskittyy älypuhelimeen tai muuhun sähköiseen laitteeseen. (Ahlqvist-Björkroth 2016.)

Salo & Mäkelä siteeraa kirjassaan Crittendeniä, joka jakaa vuorovaikutuksen mallit sensitiivisiin, passiivisiin (alireagoiviin) ja kontrolloiviin (ylireagoiviin). Sensitiivisessä mallissa vanhempi pyrkii tekemään mitä tahansa rauhoittaakseen levottoman lapsen ja suuntaamaan lapsen kiinnostusta ympäristöön ja vuorovaikutukseen. Passiivisessa mallissa vanhempi ei vastaa lapsen aloitteisiin ja reaktioihin systemaattisesti. Tästä on seurauksena se, että myös lapsi alkaa reagoida hitaasti ja valikoivasti häntä kohti suuntaamiin aloitteisiin. Kontrolloivassa mallissa vanhempi ei ota huomioon lapsen tilanteessa ilmaisemia viestejä vaan eteneminen tapahtuu vanhemman ehdoilla. Tällöin lapsi reagoi vastustavasti tai korostuneen mukautuvasti. Puhutaan myös huolirajasta lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutusmallissa, jolloin siinä on sellaisia poikkeamia, jotka edellyttävät tarkempia tutkimuksia tai hoitoon ohjaamista. (Salo & Mäkelä 2007,9.)

Vanhemmilla voi syntyä huoli, onko lapsen käyttäytymisen taustalla jokin kehityshäiriö. Useimmilla meillä voi jollain osa-alueella olla piirteitä, jotka voidaan yhdistää johonkin erityisvaikeuteen. Yksittäinen piirre ei vielä tarkoita kehitys-

häiriötä tai että se häiritäisi toimintaa. Lapsen piirre voi korostua vain jossain tilanteessa ja joskus lapsi käyttäytyy eri tavoin eri toimintaympäristössä. Lapsen ollessa päiväkodissa asiaa tulisi pohtia lapsen kannalta siten, että asiasta kerrotaan avoimesti puolin ja toisin ja sen pohjalta tehdään lasta tukeva sopiva ratkaisu. Välillä yksittäinen stressaava tekijä tai väsymys voi olla syynä keskittymisvaikeuksiin tai tarkkaamattomuuteen. Tällöin on olennaista, että vaikeus on satunnaista ja se voidaan yhdistää johonkin tilapäiseen ja ulkoiseen tekijään. (Lundan 2012, 41-42.)

Salo & Mäkelän kirjassa Baumrindin mukaan vanhempien kasvatusasenteet voidaan jakaa neljään luokkaan: Demokraattiseen, autoritääriseen, sallivaan ja hajanaiseen. Näitä asenteita on mitattu esimerkiksi sillä, kuinka paljon vanhemmat tarjoavat läheisyyttä lapsilleen tai millaisia lapsen kurinpitostrategioita he pitävät tärkeinä. Lasten kehitystä on pystytty ennustamaan pitkissä seurannoissa luokituksen avulla. (Baumrind 1991; Salo & Mäkelä 2007, 13.)

Tuloksissa nousee esille se, että demokraattisissa perheissä, joissa on paljon läheisyyttä ja selkeät rajat, lapset voivat sosiaalisesti ja akateemisesti parhaiten. Autoritäärisissä perheissä, joissa oli vähän läheisyyttä ja paljon rajoja, lapset menestyivät hyvin akateemisesti ja työurallaan, mutta heillä oli masentuneisuutta ja itsetunto-ongelmia enemmän. Sallivien vanhempien lapsilla, joissa oli paljon läheisyyttä ja vähän rajoja, oli tunnesäätelyssä ongelmia. Myös aggressiivisuutta löytyi jonkun verran. Välinpitämättömien vanhempien lapsilla, joilla oli vähän läheisyyttä ja vähän rajoja, lapset voivat kaikilla mittareilla tarkasteltuina kaikista huonoimmin. (mt.,13.)

Kun vuorovaikutussuhde on tasapainoinen, vanhempi kykenee tarjoamaan riittävästi hoivaa ja läheisyyttä, mutta myös sopivasti haastetta ja jäsenystä. Autoritäärisessä mallissa vuorovaikutuksessa korostuu liian vaativa haasteellisuus ja ulkokohtaisuus. Lapsilähtöisessä vuorovaikutuksessa lapselle annetaan emotionaalisesti liikaa vastuuta ja liikaa sallivuutta. Välinpitämättömässä mallissa lapsi jää ilman riittävää vanhemmuutta kaikilla osa-alueilla. (mt.,13.)

4.5 Kielen merkitys vuorovaikutukseen

Kielellä on tärkeä sija ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kun lapsi oppii käyttämään sanoja, hänen aikomuksensa ja toiveensa tulevat aikuiselle paremmin ymmärrettäväksi. Kielen avulla lapsi oppii entistä paremmin jäsentämään havaintomaailmaansa. Hän tutustuu ympäristöönsä sekä hankkii ja saa tietoja. Kieli on tärkeä käyttäytymisen säätelijä sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajatusten, mielikuvituksen ja tunteiden viestintäväline. Vastasyntynyt reagoi puheeseen sikiöaikana tulleiden äänien, kuten musiikin tai äidin puheen avulla. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2009, 135.)

Sanojen oppimisen kannalta ovat merkityksellisiä aikuisen ja lapsen yhteiset päivittäin toistuvat vuorovaikutustilanteet kuten ruokailu, pukeminen, nukkumaanmeno, leikkihetket, joissa aikuinen kohdistaa lapsen huomion tapahtuman keskeisiin piirteisiin nimeten niitä. Lapsen kieltä tutkineen Anisfeldin mukaan sanojen oppiminen etenee kolmen vaiheen kautta. Ensin sanat ovat joissakin yksittäisissä tilanteissa käytettyjä ilmaisuja, joiden merkityssisältö ei ole lapselle vielä selvä. Toisessa vaiheessa lapsi vakiinnuttaa joukon sanoja, joita hän yleistää vapaasti haluamallaan tavalla. Kolmannelle vaiheelle on ominaista, että lapsi ymmärtää, että sanat ovat merkkejä, joita voidaan laajentaa ja yleistää vain tiettyjen yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti. (Anisfeld 1984.)

Lasten väliset yksilölliset erot tuotettujen sanojen määrässä ovat suuret toisen ikävuoden aikana. Osa lapsista laajentaa sanavarastoaan nopeasti. Näiden lasten sanotaan noudattavan tuottamisstrategiaa. Lapset itse aktiivisesti testaavat sanojen merkityksiä käyttämällä niitä puheessaan. Osalla lapsilla puheenkehitys tapahtuu hitaammin. Nelsonin mukaan nämä lapset opettelevat kieltä ymmärtämisstrategiaa käyttäen. Lapset kuuntelevat ja tarkkailevat puhetta, mutta eivät itse puhu. Usein tällainen lapsi alkaa käyttää kieltä lähempänä kahta ikävuotta. (Anisfeld 1984; Koppinen & Lyytinen & Puttonen 1989,41,44.)

Oppiakseen soveltamaan kielen sääntöjä ja löytämään parhaiten toimivat ilmaukset eri tilanteissa, lapsi tarvitsee mallia siitä, mihin ja miten kielellisiä ilmauksia voidaan käyttää. Tämä oppiminen tapahtuu jälleen toiminnallisessa vuorovaikutuksessa lasta itseään kyvykkäämpien kielen käyttäjien kanssa. Tois-

tamista pidetään perinteisesti ja yksimielisesti eräänä keskeisenä oppimisen elementtinä. Normaalisti kehittyvien lasten vuorovaikutus sisältää paljon toistoa puheessa ja leikissä. Lapsi voi toistaa samaa leikkiä tai toimintaa pitkään ja luopua siitä vasta sitten kun hallitsee asian. (Launonen 2007, 44-45.)

Puhumaan oppiminen on pitkä, osin elämänmittainen kehitystehtävä. Sanojen merkitysten oivaltaminen ja omaksuminen ovat ihmiselle lapsuudesta vanhuuteen monipolvinen ja monitahoinen taival. Kielen oppiminen on erilaisissa ihmissuhteissa läpikäytävää jatkuvaa neuvotteluprosessia. Sanojen sisäinen ymmärtäminen tapahtuu hitaasti ja monimutkaisesti erilaisten ihmissuhteiden ja inhimillisen vuorovaikutuksen kautta. Ihminen miettii läpi elämän myös, mitä kulloinkin sanotaan ja mitä kukakin sanoillaan tarkoittaa. (Tamminen 2004,36.)

4.6 Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen

Tieteellinen tutkimus on viime vuosikymmenien aikana todennut pikkulapsilla olevan paljon kykyjä, joista aiemmin ei ole tiedetty. On voitu todistaa, että jopa alle viikon vanhat pikkulapset käyttävät aistejaan hämmästyttävän hyvin tavoilla, jotka avaavat heille yhteyden ympäröivään maailmaan ja mahdollistavat vuorovaikutuksen lasta hoitavien tahojen kanssa. Mutta varhaisten kykyjen monipuolisuudesta huolimatta lapsi ei selviydy tilanteista, jotka ylittävät hänen oman kehitystasonsa. Vanhempien tehtävänä on tarjota kehykset, joiden sisällä lapsi voi hyödyntää ja esitellä kykyjään. Vanhemmat tyydyttävät myös lapsen tarpeet ja tukevat sisäisen turvallisuudentunteen kehittymistä, joka on lapsen kehityksen perusta hänen varttuessaan. (Kirkilionis 2003,13-14.)

Theraplay on menetelmä, joka kehitettiin alun perin nimenomaan autististen lasten hoitomuodoksi. Nykyään se on saanut yhä enemmän tunnustusta myös muilla tahoilla ja sen suosio perustuu kiinnittymis- ja vuorovaikutusongelmien menestyksekkääseen käsittelyyn, vanhempien mukanaoloon hoitoprosessissa ja huomattavan nopeisiin tuloksiin. Theraplay:n mukaan on mahdollista auttaa mitä moninaisempien kasvun pulmien kanssa painivia lapsia ja vanhempia nopeasti iloisen leikin kautta. Molemmat tarvitsevat kokemuksia vuorovaikutuksesta sellaisen aikuisen kanssa, joka huomaa heidän ainutlaatuiset ominaisuutensa ja rakentaa niiden avulla heihin syvän, aidon yhteyden. Ei sanojen kautta, jotka

merkitsevät lapsille yllättävän vähän, vaan turvallisen, fyysisen, lapsen sisäistä hätäännystä vähentävän kosketuksen ja katseyhteyden kautta. (Jernberg & Booth 2003, 13, 20.)

Theraplay on kuva ihmisyydestä, jossa korostetaan ihmisen vuorovaikutuksellista luonnetta. Ihminen kasvaa ja kehittyy suhteessa toiseen. Theraplay:ssä pyritään ottamaan johtajuus haltuun nöyryyttämättä tai loukkaamatta lasta. Tärkeää on osata tukea lasta, kun hän on vihainen tai ahdistunut. Lasta pyritään saamaan rakastavampaan vuorovaikutussuhteeseen. Fyysistä kosketusta käytetään osana lempeää hoivaa. Haasteiden avulla kohennetaan lapsen itsetuntoa ja vuorovaikutus kytketään iloa tuottaviin leikkeihin. Theraplay:n tavoitteena on korvata huonot ratkaisut ja käytösmallit terveillä, luovilla ja ikään sopivilla vaihtoehdoilla. Lapsen itseluottamusta kasvatetaan ja rakennetaan lapsen ja hänen huoltajansa välille hyvä vuorovaikutussuhde. (mt.,13,20,30.)

Korhonen ja Holopainen siteeraa kirjassaan, miten perheterapeutteisessa työssä Baylin ja Hughes (2012) ovat havainneet, että vanhemmuudessa muutosta voi saada aikaiseksi samalla tavalla kuin hoidettaessa kiintymyssuhdehäiriöistä kärsiviä ja vakavaa epäluottamusta aikuisiin kokevia lapsia. Hoidossa olennaisena keinona on vanhemman asenne lasta kohtaan. Tämä PACE- asenne sisältää leikkisyyttä (Playfulness), hyväksyntää (Acceptance), uteliaisuutta (Curiosity) ja empatiaa (Empathy). Myönteisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa aikuisen tulee ottaa vastuu vuorovaikutussuhteesta. Myönteinen vuorovaikutuskehä rakentuu vähitellen, kun myönteisiä muutoksia tapahtuu sekä mielikuvissa että toiminnassa. (Baylin & Hughes 2012; Korhonen & Holopainen 2015,12.)

Myönteisen suhteen rakentumisessa erityisesti jaetun ilon kokemuksilla on iso merkitys. Lapsi kokee olevansa vanhemmille tärkeä nähdessään ilon vanhemman katseesta ja ilmeestä, ja vastaavasti vanhempi voi kokea olevansa vanhempana onnistunut, kun lapsi nauttii hänen seurastaan. Vuorovaikutussuhteen muuttumiseen tarvitaan keskustelun ja puheen lisäksi kokemuksellista oppimista. Vanhemmat voivat harjoitella esimerkiksi myönteisen palautteen antamista, hyvän huomaamista sekä leikkisyyden ja kohtaamisen hetkien lisäämistä arkeen. Eräs arkinen keino mukavan yhdessäolon lisäämiseen on jakamattoman huomion tarjoaminen lapselle. Leikkisyyden ja kohtaamisen hetkiä vanhempi voi

lisätä arjessa myös vuorovaikutusleikkien avulla. (Baylin & Hughes 2012; Korhonen & Holopainen 2015,12,17.)

Vuorovaikutusleikit ja tanssit

Vuorovaikutusleikit vauvan kanssa on tärkeää rakentaa niin, että vauva näkee hoitajan kasvot. Vauvan on hyvä olla tuetussa asennossa esimerkiksi sylissä. Vauvan kanssa voi olla ilmeikäs, koska hän seuraa tarkkaan, mitä viestitään ilmeillä ja eleillä. Leikeissä aikuisen aktiivinen läsnäolo on tärkeää, mutta on myös hyvä antaa tilaa vauvan aloitteille ja reagoineille. Yhdessä voidaan tutkia toisiansa sekä myös leluja ja tavaroita. Niitä voidaan ihmetellä ja ihastella. Oman kehon tutkiminen on vauvalle oman kehonsa hahmottamista myös. (Salo & Tuomi 2008, 37,40.)

Erilaisille leikeille perheessä on hyvä antaa sijaa. Vanhemmat voivat leikkiä eri tavoin ja koko perheen yhdessä leikkimisessä vauva kokee olevansa osa perhettä. On havaittu, että isien leikit ovat aktiivisempia ja fyysisempiä, joissa on voimaa ja nopeutta, kun taas äitien leikit ovat enemmän kasvokkain tapahtuvia leikkejä, joissa on pitkiä ja rauhallisia katsekontaktin hetkiä. Vauvat tykkäävät silittely-, taputtelu- ja kosketteluleikeistä, joihin voi liittää myös musiikkia, pieniä lauluja ja loruja. Mieleisiä leikkejä vauvoille ovat esimerkiksi piilo- tirkistely- ja saippuakuplaleikit. (mt., 37, 40.)

Vuorovaikutustanssi perustuu psykologi Kirsi Määttäsen kehittämään dialoginen vauvatanssi -menetelmään. Vuorovaikutustanssi on vakiintunut monien terveydenhoitajien työhön arvokkaana keinona opastaa ja tukea vanhempia vauvan tärkeiden varhaisvaiheiden aikana. Vuorovaikutustanssi lähtee ajatuksesta, että vauvan liikkeet ja ajatus ovat yhtä. Vauvan liikkeet ovat vielä jäsentymättömiä, mutta toistuvalla liikesarjalla jäsennetään liikkeitä ja samalla vauvan ajattelua. Opittuaan liikkeet vauva alkaa viedä aikuista tanssiin. Vuoropuhelu syntyy, kun aikuinen seuraa ja on vauvan vietävänä. Liikkeet vaikeutuvat aina vauvan iän ja kehityksen myötä. (Jouhki & Markkanen 2007, 14.)

Vuorovaikutustanssi on vauvalle kiinnostavaa, koska hän saa viestejä monella aistilla yhtä aikaa: hänelle puhutaan, häntä kosketetaan ja samalla pidetään

katsekontakti. Vuorovaikutustanssi on hyvä aloittaa vauvan kanssa noin kahden kuukauden ikäisenä, jolloin vauvalta saa jo hymyjä ja ääntelyjä vastaukseksi. Tanssi alkaa siten, että vanhempi asettuu vauvan viereen ja houkuttelee rauhallisesti jutellen häntä kontaktiin. Tanssi kestää noin viisi minuuttia ja yleensä vauvan kanssa tanssitaan kaksi kertaa päivässä. Vauvalle opetetaan tanssiliikkeitä, jotka toistuvat samanlaisina ja samassa järjestyksessä joka kerta. Vuorovaikutustanssiin ja liikkeisiin voi perehtyä kirjassa Perhosen siivin, opas vuorovaikutustanssiin. (Jouhki & Markkanen 2007, 33-37.)

Leikki ja yhdessä tekeminen

Leikkiminen on lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta tärkeää. Lapsi oppii leikissä itsestään, toisista ja ympäristöstään. Lapsella tulee olla päivittäin runsaasti aikaa leikkiä. Myös kasvu- ja oppimisympäristö tulee laatia sellaiseksi, että se mahdollistaa monipuolisen leikin niin ulkona kuin sisällä. Lapsi leikkii aina, kun saa siihen mahdollisuuden, koska leikki on lapselle luontainen tapa toimia. Leikissä lapsen havaintotoiminnat ja ajattelu kehittyvät, kun hän erittelee omia kokemuksiaan ja niiden välisiä yhteyksiä. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2009, 201-203.)

Leikki kehittää myös lapsen motorisia taitoja, sosiaalisia taitoja sekä se on tärkeää persoonallisuuden kehitykselle. Lapsella on tarve liikkumiseen ja tutkimiseen. Samalla hänen karkeamotoriikkansa kehittyy ja hän oppii hallitsemaan kehoaan erilaisissa tilanteissa. Lapsi ei voi kehittyä ilman sosiaalisia kontakteja. Lapsi havainnoi aikuisten ja toisten lasten tekemisiä ja ottaa niistä aineksia omaan toimintaansa ja leikkiinsä. (mt., 201-203.)

Leikki on tärkeää myös lapsen persoonallisuuden kehitykselle ja minäkuvan muodostumiselle. Kun lapsi tutkii aktiivisesti ympäristöään ja kokeilee erilaisia asioita, hän kokee oppimisen iloa ja onnistumisen kokemuksia, mutta myös epäonnistumista. Näin hän saa tietoa omista taidoistaan ja vahvuuksistaan, sekä myös siitä, mitä ei hallitse. On tärkeää myös ottaa lapsi mukaan erilaisiin työtehtäviin ja tehdä niitä yhdessä lapsen kanssa. Lapset nauttivat saadessaan pieniä tehtäviä aikuiselta ja samalla lapsi ja aikuinen ovat luonnollisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yhdessä tekemisen ohella voi lapsen kanssa

keskustella monenlaisista asioista ja samalla lapsi saa onnistumisen kokemuksia eri tehtävien tekemisestä. Lapsi oppii myös hahmottaman tehtäviin liittyviä eri kokonaisuuksia ja harjaantuu niiden tekemisessä. Lapsia voi ottaa mukaan esimerkiksi ruuanlaittoon, siivoamiseen, pihan haravointiin ja lumitöihin. (mt., 201-203, 236.)

Leikin olemus pakenee yksiselitteisiä määritelmiä, mikä kuvannee ilmiön moninaisuutta. Lastenpsykiatri Sinkkonen on määritellyt leikkiä sellaisten toimintojen joukoksi, joiden tarkoituksena on auttaa lasta selviytymään maailmassa. Leikki heijastelee kaikkea sitä, mitä lapsen elämässä ja kehityksessä on kulloinkin meneillään. Leikin itu on olemassa lapsessa, mutta aikuisen täytyy herättää leikki, tukea sen kasvua ja antaa sille tilaa. Leikki voi myös tukahtua, jos lapselta on tullut pakon edessä itsenäinen liian varhain. On myös lapsia, jotka eivät koskaan opi leikkimään, koska heillä on varhaislapsuudessa ollut liikaa muuta tekemistä. Voimavaroja ei ole riittänyt leikkiin, koska on täytynyt olla kroonisessa valmiustilassa välttääkseen uhkaavat vaarat. (Sinkkonen 2012, 224-228.)

Muutaman kuukauden ikäinen vauva voi kiinnittää huomiota ja osoittaa mielenkiintoa muita vauvoja kohtaan. Näyttää siltä kuin hän pystyisi erottamaan, kuka on lapsi, kuka aikuinen, ja hän on kiinnostuneempi toisesta lapsesta kuin aikuisesta. Puolen vuoden jälkeen tulee ensimmäisiä interaktion merkkejä. Vauva saattaa yrittää ojentaa lelun toiselle lapselle, joka saattaa jopa tarttua tähän leluun, mutta ei kuitenkaan katso ojentajaa vaan lelua. Tällainen vuorovaikutus on kuitenkin vielä harvinaista. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 212-213.)

Keskimäärin puolentoista vuoden iässä tai sen jälkeen lapsi alkaa jo selvästi osoittaa mielenkiintoa muita lapsia kohtaan. Alkaa rinnakkaisleikki. Tällöin yhdessä leikkiminen tarkoittaa sitä, että nauretaan yhdessä, tehdään jotain vierekkäin, juostaan peräkkäin. Tämä yhteisleikki ei kuitenkaan kestä kovin monta minuuttia kerrallaan. Leikitään vierekkäin samaa, mutta ei olla varsinaisesti vuorovaikutuksessa keskenään. Leikillä ei ole vielä juonta, jota kumpikin veisi eteenpäin. Kahden ja kolmen ikävuoden välillä aletaan vähitellen leikkiä yhden tai kahden lapsen kanssa yhdessä, jossa on jo kyse selvästi vuorovaikutuksesta. Psykiatri Keltinkangas-Järvisen mukaan varsinaista järkevää sosiaalisessa

ryhmässä leikkimistä ei oikeastaan tapahdu ennen kuin viiden ikävuoden jälkeen, joten aikuisen tehtävä leikin ohjaamisessa on tärkeää. (mt., 212- 213.)

Laulut, lorut ja riimit

Musiikillinen vibraatio lapsen kanssa voi alkaa jo raskausaikana. Vanhemmat voivat jo tuolloin laulaa, jutella ja soittaa kehittyvälle lapselle. Pienelle lapselle samanlaisena toistuvat asiat, samat äänet, sama laulu tietyissä tilanteissa luovat turvallisuutta ja tuottavat mielihyvää. Alle kolmevuotiaat rakastavat toistoa, jonka avulla asiat myös sisäistyvät. Oma keho ja oma ääni ovat myös instrumentteja, jotka ovat aina käytettävissä. Aikuisen hyräily, unilaulut ja juttelu yhdistettyinä koskettamiseen esimerkiksi sylissä pitämiseen, keinutteluun ja taputteluun luovat mielikuvia ja tunteita, joilla on suuri merkitys lapsen kehitykselle. Sylissä pitäminen ja keinuttaminen sekä samanaikainen laulaminen rauhoittavat levotonta ja itkuista lasta. (Karling & Ojanen & Siven & Vihunen & Vilen 2009, 247-248.)

Päivähoidossa musiikkia voi liittää varsinaisten musiikkihetkien lisäksi kaikkeen toimintaan, kuten perustoimintoihin ja leikkiin. Musiikkikasvatuksen tulisi liittyä lasta kiinnostaviin ja lasta lähellä oleviin asioihin. Aikuisen tulisi jättää tilaa lapsen omalle ajattelulle ja ideoille ja innostaa lapsia omaan tuottamiseen. Musiikkikasvatus sisältää muun muassa kuuntelemista, laulamista, soittamista, rytmikkaa, musiikkiliikuntaa sekä musiikin yhdistämistä kuvalliseen ilmaisuun, liikuntaan, draamaan ja satuihin. (mt., 247-248.)

Musiikista lapsi voi löytää omaa tunnetilaansa vastaavia elementtejä ja siten samastaa tunteensa siihen. Vuorovaikutus, jossa musiikki, tunteet ja sanat löytävät toisensa, on tärkeää. Musiikin avulla lapset voivat saada kosketusta omiin tunteisiinsa ja mielikuviiin, joita he eivät vielä ole osanneet pukea sanoiksi. Musiikki voi toimia lapsen tunne-elämän läpityöskentelyn välineenä. Musiikilla on kyky liikuttaa ihmisen psyykkisiä rakenteita ja nostaa sieltä esiin monia unohduksiin painuneita muistoja ja mielikuvia ja siten auttaa vaikeitakin tunteita purkautumaan. (Ahonen-Eerikäinen 1998, 179, 184.)

Aiemmin erilaiset runoleikit ja hokemat olivat kiinteä osa lasten leikkiä. Nykyään spontaani loruttelu on käynyt leikki- ja kouluikäisten arjessa satunnaisemmaksi. Loruleikit ja arvoitukset viihdyttävät ja kehittävät keskittymiskykyä ja muistia. Lorut, laulut ja riimit tukevat lapsen kielellistä kehitystä erityisesti toiston ja rytmin kautta. Ne opettavat kuuntelemista ja viestintätaitoja, jotka ovat tärkeitä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi ajanhallintaan liittyvää vuodenkiertoa, viikonpäiviä ja kuukausia on opeteltu jo esiäitien ajoita lähtien lastenlorujen avulla. Numerot, värit, kirjaimet ja äänteet tulevat lastenrunoissa leikin varjolla tutuiksi. Myös riimit lisäävät kykyä tehdä kielellisiä oivalluksia sekä kielen erilaisten käyttötapojen ymmärrystä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 35, 156.)

Lapselle jutteleminen ja lukeminen kartuttavat lapsen sanavarastoa. Vaikka lapsi ei vielä itse tuottaisi sanoja, kaikki hänelle kerrottu, luettu ja laulettu taltioituu hänen kielelliselle kovalevyllään. Yhteiset päivittäiset lukuhetket ovat lapsen kehitykselle tärkeitä kohtaamisia, joissa aikuinen on ainoastaan lasta varten ja hänen käytettävissään. Yhteisille lukuhetkille ei kannata laatia tiukkaa ohjeistusta, sillä jokainen perhe tekee niistä oman näköisensä. Yksi ehdoton sääntö on kuitenkin se, että kaikki mobiililaitteet tulisi olla suljettuina tai äänettöminä silloin, kun lapselle luetaan. Kasvatustieteen professori Marja-Kristiina Lerkkanen kirjoitti kolumnissaan, että vanhemmilla on oma osuutensa lapsen lukutaidon kehittymiseen. Jos he ovat lukeneet lapselleen paljon ja kannustavat lukemiseen, lapsen sanavarasto ja lukutaito kehittyvät. (Lerkkanen, Opettaja 27/20.11.2015; mt., 35, 156- 157.)

Vauvahieronta

Vauvahieronnalla on todettu olevan monia hyviä puolia vauvan sekä vanhempien kannalta. Vauvahieronnan oppiminen on helppoa eikä siinä tarvita montaa välinettä. Se vaatii vain aikaa. Vauvahieronnassa vanhemman ja vauvan myönteinen fyysinen kontakti saa vauvan tuntemaan, että häntä rakastetaan ja arvostetaan. Hieronta parantaa verenkiertoa ja vahvistaa immuunijärjestelmää. Se voi lievittää kipuja ja joidenkin sairauksien hoitoa sekä rentouttaa ja rauhoittaa itkevää vauvaa. Hieronta kehittää ruumiinkuvaa, vahvistaa lihaksia ja notkistaa niveliä, jonka takia vauvahieronnasta on erityisen paljon hyötyä keskosille. Kos-

kettelu kehittää vauvan vuorovaikutuskykyä, mikä parantaa vanhemman ja vauvan suhdetta. (Heath & Bainbridge 2007, 12-14.)

Paras ajankohta hieronnalle on silloin, kun hän on hereillä ja hyväntuulinen. Aluksi hierontaan kannattaa varata aikaa 20-30 minuuttia. Hierontaan kannattaa käyttää luonnonöljyä, esimerkiksi auringonkukkaöljyä, koska öljy saa kädet liukumaan pehmeästi vauvan iholla. Hieronta kannattaa tehdä lämpimässä ja rauhallisessa huoneessa, jossa on vauvalla ja vanhemmalla mukava olo. Hieronnassa sivelyjen pitää olla varmoja, mutta lempeitä ja hitaita. Vauvat pitävät liian keveää kosketusta epämiellyttävänä ja ärsyttävänä. Varmat sivelyt rauhoittavat, mutta sively on liian voimakasta, jos vauvan iho alkaa punoittaa. (mt.,16.)

5 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen sekä pyrkimys tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kehittämistyössäni tapaustutkimus sopii hyvin lähestymistavaksi, koska siinä halutaan tuottaa tutkimuksen kautta sopivia kehittämisehdotuksia. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2009, 38.) Tässä luvussa käsittelen kehittämistyössäni käyttämiä menetelmiä, joita ovat haastattelu ja aivoriihi. Kerron niiden sisällöistä, toteutuksesta ja omista huomioinneista niissä.

5.1 Aineiston analysointimenetelmät

Vanhempien haastattelut kirjoitin sanasta sanaan koneella eli litteroin puhtaaksi. Luin sen jälkeen ne muutamaaan kertaan, jonka jälkeen karsin epäolennaisen tiedon aineistosta ja pyrin löytämään tärkeimmät asiat työni kannalta. Alleviivasin aineistosta eri väreillä tiettyihin teemoihin liittyviä asioita. Pyrin löytämään yhtäläisyyksiä niistä ja tyypittelemään niitä sen perusteella. Yhtäläisyyksiä löytyikin paljon aineistosta eri teemojen kohdalla ja huomasin selkeästi niillä olevan yhteyksiä tietopohjassani käyttämiin teorioihin esimerkiksi kiintymyssuhdeteoriaan. Se tukee työssäni käytetyn tietopohjan ja aineistosta löytyvän tiedon samankaltaisuutta ja paikkansapitävyyttä.

Aivoriihessä käydyn keskustelun äänitin ja litteroin puhtaaksi. Etsin aineistosta tärkeimmät kehittämisideatlasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen edistämiseksi ja Kotilon toiminnan kehittämiseksi. Erityisesti vanhempien palautteista tulleet ajatukset toivat mielestäni kehittämiskelpoisia ideoita, jotka kehittävät Kotilon toimintaa toimivammaksi. Aivoriihessä käydyt keskustelut poikivat runsaasti käyttökelpoisia toimintasuunnitelmia saatujen palautteiden perusteella.

5.2 Haastattelut

Haastattelin kuutta Moision avoimessa päiväkodissa käyvää vanhempaa. Toteutin vanhempien haastattelun teemahaastatteluna ja työni kohdejoukko vali-

koitui tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotoksena. Kriteerinä käytin, kuinka aktiivisesti vanhemmat käyvät Moision avoimessa päiväkodissa ja tämä auttoi myös haastattelujen onnistumista. Haastatteluun valitsin vähintään kerran viikossa käyviä vanhempia ja haastattelut toteutin avoimen päiväkodin tiloissa.

Päädyin vanhempien haastatteluissa puolistrukturoituun teemahaastatteluun, koska kysymykset etenivät teemojen alla, mutta eivät olleet kuitenkaan liian tarkasti noudatettavia ja niihin saattoi tehdä muutoksia haastattelun aikana. Teemahaastattelu sopii haastatteluihin, joissa haastattelija ei tunne haastateltavia. Avoin haastattelu olisi voinut rönsyillä helposti kysymysten ohi, mutta puolistrukturoitu haastattelu piti teemat ja kysymykset sopivasti koossa ja antoi kuitenkin tilaa vanhemmille aiheen monipuoliselle pohdinnalle. Haastattelukysymykset etenivät teemoittain ja niitä olivat vuorovaikutuksen edistäminen, kielellisen kehityksen tukeminen ja vanhemmilta saadut kehittämisideat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78.)

Haastatteluihin valmistauduin miettimällä tarkkaan kehittämistyöni keskeisiä tavoitteita ja perehtymällä aluksi aiheeseen liittyvään tietopohjaan. Keräsin tietoa Kotilosta, sen toiminnasta ja kehittämistarpeista työntekijän kanssa käydyllä keskustelulla. Tarkensin niitä tutustumiskäynnillä ja omilla huomioilla. Kirjoitin niiden pohjalta oman luvun Moision avoimesta päiväkodista tietopohjaani. Alustava opinnäytetyönsuunnitelma antoi rungon aiheen käsittelylle, mikä täsmentyi matkan varrella tarkemmaksi, kun epäolennainen karsiutui kehittämistyöstä pois.

Haastattelujen kysymykset tarkentuivat pohtiessani, mitä haluan työssäni saada vanhemmilta ja työntekijältä selville ja miten niiden kautta saisin kehittämistyötäni varten olennaista tietoa. Teemat auttoivat jäsentämään kysymyksiä ja etenemään niiden mukaan. Avoimen päiväkodin työntekijä auttoi haastatteluihin liittyvissä käytännön järjestelyissä esimerkiksi sopivan tilan varaamiselle haastatteluja varten. Vanhempien haastatteluissa jouduin myös miettimään, miten sopia vanhempien kanssa sopivat haastatteluajat. Myös näissä käytännön järjestelyissä Kotilon työntekijä auttoi löytämään sopivia ratkaisuja haastattelujen toteutumiselle.

Vanhempien haastatteluissa lähetin haastatteluihin osallistuville vanhemmille ensin saatekirjeen, (Liite 1) jossa selvitin tarkemmin kehittämistyöhöni liittyviä asioita ja pyysin lupaa haastatteluille. Saatekirjeessä tuli esille haastateltavien nimettömyys ja tietojen käyttö ainoastaan kehittämistyössäni. Kerroin myös haastattelujen äänityksestä ja sen merkityksestä työn onnistumiselle. Lopuksi kerroin myös hävittäväni haastatteluaineiston saatua tarvittavan tiedon siitä työhöni. Kehittämistyössä on tärkeää ottaa huomioon monia eettisiä kysymyksiä esimerkiksi vastuut ja velvollisuudet, tekijöiden oikeudet, luottamuksellisuus ja mihin tarkoitukseen tietoa kerätään. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2009, 49.) Kaikki haastatteluun pyytämäni vanhemmat suostuivat haastatteluihin ja sovin tarkemmat haastatteluajat jokaisen kanssa puhelimitse.

Vanhempien haastattelut ajoittuivat kahden viikon väliselle ajalle maaliskuussa. Ensimmäinen haastattelu antoi ensivaikutelman haastattelujen toteuttamisesta ja siinä korjattavista asioista. Ensimmäisessä haastattelussa ilmeni haastattelu- paikan levottomuus. Vanhemmalla oli lapsi, joka välillä halusi leikkiä toisten kanssa, mutta kävi usein myös äidin luona haastatteluhuoneessa. Haastattelu- paikkana oli keittiö, jossa ei ollut lapsille tarkoitettuja leluja. Myös jotkut van- hemmat lapsineen halusivat tulla keittiöön syömään haastattelun aikana, mikä vaikeutti jonkin verran haastattelun onnistumista. Toisaalta haastattelun äänitys auttoi eikä taustahälyt haitanneet sen toteutumista.

Kotilosta löytyi myös toinen huone haastatteluille, joka oli rauhallisempi ja jossa oli lasten leluja. Toteutin muut haastattelut siellä ja se mahdollisti myös suurim- malla osalla vanhemmista sen, että lapsi viihtyi haastattelujen ajan äitinsä lähety- tyillä leikkien. Suurin osa haastateltavien vanhempien lapsista oli neljän kuu- kauden ja kolmen vuoden välillä, jolloin myös lapsi tarvitsee vielä enemmän vanhemman läheisyyttä.

Vanhempien haastatteluissa avasin aluksi vuorovaikutuksen käsitettä, minkä jotkut vanhemmat kokivat tarpeelliseksi. (Liite 2) Muutamalle äidille käsite oli vieraampi ja se selvensi heidän haastattelukysymyksiin vastaamista. Teema- haastattelu antoi mahdollisuuden tarkentaa välillä kysymystä esimerkiksi, jos

vanhempi vastasi aiheen vierestä kysymykseen. Haastattelujen alussa pyysin vanhempaa kuvailemaan hänen ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

Pyysin myös kertomaan heidän vuorovaikutuksessa olevia haasteellisia asioita ja miten he haluaisivat kehittää vuorovaikutustaan paremmaksi lastensa kanssa. Kysyin Kotilon toimintojen merkityksestä vuorovaikutuksen edistäjänä sekä miten vanhemmat tukevat lapsensa kielellistä kehitystä. Tärkeänä osana kysymyksissä oli myös vanhemmilta tuleva palaute Kotilon toiminnan kehittämiseksi. Haastatteluissa vanhemmilta tuli yleisesti ottaen monipuolisesti tietoa ja kaikki suhtautuivat haastatteluun myönteisesti ja avoimesti. Yhden haastattelun kesto oli noin puoli tuntia.

Haastattelujen äänityksen tärkeys korostui ja se antoi mahdollisuuden keskittyä haastatteluissa mukana olemiseen paremmin. Olisin voinut laittaa vanhemmille etukäteen haastattelujen kysymykset tutustuttavaksi. Kerroin kuitenkin puhelimitse, millaisia asioita haastattelu käsittelee ja pyysin vanhempia miettimään, miten he haluaisivat kehittää Kotilon toimintaa jatkossa. Ajattelin, että liiallinen etukäteen valmistelu lisää tilanteessa enempi jännitystä ja halusin, että tunnelma haastatteluissa olisi avoin, ettei sitä tarvitsisi etukäteen jännittää.

Haastattelut sujuivat joustavasti eikä niissä ilmennyt erityisiä vaikeuksia. Pienempien lasten mukana olo haastatteluissa ei häirinnyt tilannetta vaan lapset olivat tyytyväisiä leikkiessään äitinsä lähellä. Ainoastaan eräällä äidillä vauva oli väsynyt ja itkuinen. Eräs Kotilossa käyvistä äideistä auttoi kuitenkin haastateltavaa äitiä ja hoiti vauvaa haastattelun ajan.

Teemahaastattelussa haastattelun luonne on erilainen kuin avoimessa haastattelussa. On osattava kuunnella haastateltavaa herkällä korvalla ja sopivasti kannustaa kertomaan lisää, jos siihen on tarvetta. (Ojasalo & Moilanen 2009, 97.) Koin teemahaastattelussa itselleni haasteeksi sen, etten liikaa ohjaile kannanotoillani haastattelun kulkua. Vanhempien yhteistyö ja halukkuus haastatteluissa oli positiivista. He halusivat kertoa avoimesti asioistaan. Myös haastattelujen anti vastasi odotuksiani ja sain niistä riittävästi aineistoa työtäni varten.

5.3 Aivoriihi

Valitsin kehittämistyöni menetelmäksi myös aivoriihen, jonka toteutin vanhempien haastattelujen jälkeen. Se on eräs luovan ongelmanratkaisun menetelmistä, joilla tuotetaan ideoita ryhmässä. Aivoriihessä tulee olla vetäjä, jonka johdolla ideoidaan uusia lähestymistapoja tai ratkaisuja johonkin ongelmaan. Standardiaivoriihestä on lukuisia muunnelmia. Sen voi esimerkiksi toteuttaa mind mapin tai erillisten ideakorttien avulla. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2009,145-146.)

Aivoriihessä oli mukana avoimen päiväkodin työntekijät sekä päiväkodin johtaja. Ajatuksenani aivoriihessä oli tuoda esiin vanhemmilta esiinnousseita ajatuksia toiminnoista, mitkä heidän mielestään edistää lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta sekä haasteita hyvän vuorovaikutuksen toteutumiseksi. Myös vanhemmilta saatu palaute Kotilosta antoi ideoita toiminnan kehittämiseksi. Aivoriihi sopi mielestäni lopuksi erittäin hyvin kokoamaan yhteen haastatteluissa esiinnousseet ajatukset vuorovaikutuksen edistämiseksi ja vanhempien palautteista. Samalla voitiin yhdessä pohtia, millaisia asioita toiminnassa voidaan kehittää palautteiden pohjalta. Aivoriihen toteutin Moisio avoimessa päiväkodissa.

Aloitin aivoriihityöskentelyn valmistelun kokoamalla haastatteluista tulleet tärkeät tiedot ja palautteet kokoontumista varten. Laitoin Kotilon työntekijöille ja päiväkodin johtajalle kysymyksiä aivoriihtä varten keskustelujen tueksi, joihin he saattoivat etukäteen tutustua. (Liite 3) Aika aivoriihen toteutukselle sovittiin huhtikuun alkuun. Nauhoitin aivoriihen ja se oli kestoaltaan kaksi ja puoli tuntia.

Aivoriihen alussa kerroin haastatteluissa esiin tulleet positiiviset asiat Kotilosta ja sen jälkeen pohdimme vanhemmilta tulleita kehittämisideoita, mitkä niistä voisivat olla sopivia ja tarpeellisia ideoita sekä miten ne voidaan kehittää toimiviksi. Seuraavaksi pohdimme ja ideoimme haastatteluissa esiin nousseiden ajatusten perusteella, mitä toimintoja kannattaa kehittää Kotilossa lasten ja vanhempien vuorovaikutuksen edistämiseksi. Ideoita syntyi runsaasti ja monet niistä otettiin kehittämistyön kohteeksi. Aivoriihen ilmapiiri oli erittäin hyvä ja tuomani kehittämisajatukset otettiin myönteisesti ja avoimesti vastaan.

6 TULOKSET JA NIIDEN ANALYSOINTI

6.1 Leikkiä, yhdessä tekemistä, läsnäoloa ja koskettelua

Vanhempien mielestä lasten ja heidän vuorovaikutusta edistäviä tekijöitä ovat

- läsnäolo lapsen kanssa
- läheisyys
- kosketus (silittely, taputtelut, sylissä pitäminen, lohdutus)
- katsekontakti
- jakamaton huomio
- juttelu
- höpsöttely
- hymy

Toiminnoista, jotka edistävät lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta Koti-
lossa, vanhemmat mainitsivat yhteiset leikit ja laulut, joissa on katsekontakti
lapsen kanssa, musiikkipiirustus, loruhetket ja yhteiset lukuhetket. Jokainen
haastateltava vanhempi koki eri tavoin toteutettavan musiikin edistävän hyvää
vuorovaikutusta heidän ja lapsensa välillä. Ahonen-Eerikäinen (1998) on koros-
tanut sellaisen musiikin tärkeyttä, jossa sanat ja tunteet löytävät toisensa. Hä-
nen mielestään musiikin avulla lapsi voi saada kosketusta omiin tunteisiinsa ja
mielikuviinsa, joita ei ole osannut vielä pukea sanoiksi.

Vauvojen kanssa mainittiin syli- ja köröttelyleikit, pullahieronta, maissinaksu-
maalaukset, leikkivarjo ja keinupeitto. Jaoin vanhempien vastausten perusteella
vuorovaikutuksen edistämiseen liittyvät tekijät kolmeksi eri tyyppiä:

- läsnäolo lapsen kanssa
- koskettelu
- leikit, jossa katsekontakti

Läsnäoloa lapsen kanssa

Haastateltavista vanhemmista viisi piti läsnäoloa lapsen kanssa erittäin tärkeänä. Vanhempien vastausten perusteella läsnäoloon lapsen kanssa kuuluu jakamatonta huomiota, juttelu, hymyt, höpsöttely ja lohdutus. Erityispsykologi Ahlqvist-Björkroth (2016) on huomannut työssään kännykän, muiden laitteiden ja sosiaalisen median vaikuttavan häiritsevästi läsnäoloon lapsen kanssa vuorovaikutustilanteissa. Neljä haastateltavista vanhemmista kertoivat älypuhelimien ja median häiritsevän välillä heidän ja lapsensa välistä hyvää vuorovaikutusta. Korhonen & Holopainen (2015) ovatkin sitä mieltä, että arkisiin hetkiin kannattaa lisätä mukavia yhdessäolon hetkiä antamalla lapselle jakamatonta huomiota eri tilanteissa.

Koskettelua silityksin, kosketuksin ja taputellen

Neljä haastateltavista vanhemmista kokivat erityisesti koskettelu edistävän vuorovaikutusta lapsen ja heidän välillään. Sen ajateltiin lisäävän lapsen hyvän ja turvallisen olon tunteita. Kosketteluun kuuluvat silittelyt, sylissä pitäminen ja taputtelut. Jernberg & Booth (2003) toteavat, että tärkeää on luoda lapsen kanssa syvä yhteys. Heidän mielestään sanat eivät ole niin tärkeitä vaan turvallinen kosketus ja katseyhteys. Mielestäni lapsen kanssa juttelu on myös tärkeää, koska se parantaa omalta osaltaan vuorovaikutusta. Lapsi oppii sen kautta puhumisen ja vuorovaikutuksen taitoja. Vuorovaikutustaidoissa on mielestäni otettava huomioon monipuolisesti eri osa-alueita. Ei riitä, että pelkästään koskellaan ja katsellaan. On yhdisteltävä eri vuorovaikutuksen alueita. Välillä voidaan sylitellä, mutta siihen voidaan yhdistää esimerkiksi lauluja. Joskus voidaan silittää ja liittää siihen lorutusta. Näin lapsi saa kokemuksia monipuolisesti vuorovaikutuksen eri osa-alueilta.

Katsekontakteja: loruhetkiä, pullahierontaa, keinupeitto, vuorovaikutuslaulut

Kolme haastateltavista vanhemmista pitivät katsekontaktia lapsensa kanssa hyvin tärkeänä. Vanhemmat kertoivat lapsensa hakevan huomiota ja hyväksyntää vanhemman katseen kautta. Leikkeihin, jossa on katsekontakti, kuuluvat Kotilossa esimerkiksi loruhetket, pullahieronta, keinupeitto ja vuorovaikutukselliset laulut. Korhonen & Holopainen (2015) pitävät vanhempien katseita ja ilmeitä tärkeinä, koska lapset voivat kokea niiden kautta olevansa vanhemmilleen tärkeitä. Koppinen ym. (1989) ovat sitä mieltä, että aluksi lapselle ovat tärkeitä kosketus- ja näköhavaintoon perustuva vuorovaikutus aikuisen kanssa. He korostavat myös sitä, että vuorovaikutustilanteissa on tärkeää puhua lapselle. Sitä kautta lapsi oppii äidinkieltä äänneitä ja vuorovaikutuksen keskeisiä piirteitä. Salo & Tuomen (2008) mielestä vanhempien ilmeet ovat tärkeitä erityisesti vauvoille, koska sitä kautta he oppivat vuorovaikutukseen kuuluvaa joustavaa vuorottelua.

Puheen tukeminen: Iltasadut, kirjojen katselu, juttelu, sanoitus, lorutus, riittäminen, valokuvista ja kuvista kertominen, omien laulujen ja lorujen keksiminen, herkkyys vauvan viesteille

Jaoin kielellisen kehityksen tukemiseen liittyvät tärkeimmät asiat vastausten perusteella

- lukeminen
- lorut
- riimit
- sanoitus, juttelu
- herkkyys vauvan viesteille

Vanhemmat tukivat kotona sekä myös avoimessa päiväkodissa lapsensa puheen kehitystä lukemalla satuja ja kirjoja, katselemalla kuvakirjoja, juttelemalla, sanoittamalla tunteita ja eri tilanteita esimerkiksi ruokailussa. Kaikki haastateltavat vanhemmat tukivat lapsen puheen kehitystä lukemisen ja juttelun kautta. Kaksi haastateltavaa vanhempaa pitivät sanoittamista erityisen tärkeänä. He sanoittivat erilaisia tunteita, mitä lapsi ei osannut pukea sanoiksi.

Viisi haastateltavaa vanhempaa pitivät tärkeänä puheen kehityksen tukemiselle lorutusta ja riimittelyä. Muutama vanhempi koki, ettei osaa tai muista loruja ja siksi yhteiset loruhetket avoimessa päiväkodissa koettiin tärkeinä. Kaksi haastateltavista vanhemmista tukivat puheenkehitystä valokuvista ja kuvista kertomisella ja yksi vanhempi korosti omien laulujen ja lorujen keksimistä. Yksi vanhempi mainitsi herkkänä olemisen tärkeyden vauvan viesteille.

Heikkilä & Halttusen mukaan (2015) mukaan lorut kehittävät keskittymiskykyä ja muistia. Lorut, riimit ja laulut tukevat lapsen kielellistä kehitystä toiston ja rytmin kautta. Tämä on mielestäni tärkeää, koska kielellinen kehitys on tärkeä osa hyvää vuorovaikutusta. Sen kautta ilmaistaan ajatuksia, tarpeita ja tunteita.

Kuvio 1

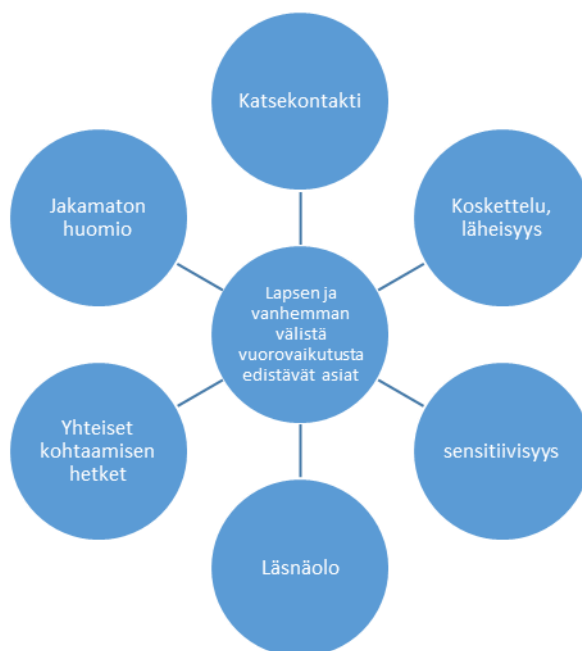

Hughes (2013) on todennut sensitiivisyyden ominaisuuden olevan tärkeää vanhemmille. Hänen mielestään sensitiivisyys ja reflektiivisyys liittyvät toisiinsa vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa. Reflektiivinen kyky kehittyy turvallisuudessa ihmissuhteessa. Kun aikuinen pohtii omia ja lapsensa tunteita ja niiden syitä uteliaan empaattisesti, hän antaa samalla mallia lapselle ja auttaa reflektiivisen kyvyn kehityksessä. Salo & Mäkelä (2013) toteaa sanoituksella olevan

yhteyksiä lapsen myöhempiin toverisuhteisiin. Ne lapset, joille oli sanoitettu eri asioita, pärjäsivät paremmin toverisuhteissaan, erityisesti ristiriitatilanteissa. (Dunn 1991.)

Neljä haastateltavaa vanhempaa nimesivät median hyvän vuorovaikutuksen esteeksi. Heidän mielestään se vie vanhemman huomion pois lapsesta ja keskeyttää usein tärkeää yhdessäoloa. Neljä haastateltavista vanhemmista mainitsivat kasvatukseen liittyvät ongelmat, kiireen sekä yhteisen ajan löytyminen perheen toisten lasten kanssa haasteeksi. Erityispsykologi Ahlqvist-Björkroth (2016) on arvioinut työssään kännykän, muiden laitteiden ja sosiaalisen median vaikuttavan häiritsevästi vanhemman läsnäoloon lapsensa kanssa vuorovaikutustilanteissa. Hän totesi sen olevan silloin puolinaista. Mielenkiintoista oli myös huomata haastateltavista vanhemmista, miten monet vanhemmat kokivat selvästi juuri median vievän aikaa lapsen ja vanhemman väliseltä vuorovaikutukselta. Vanhemmat pyrkivätkin keksimään erilaisia ratkaisuja näihin haasteisiin. Jotkut vanhemmat olivat sosiaalisessa mediassa silloin, kun lapsi oli päiväunilla. Toiset halusivat rajata sen käyttöä kokonaan, kun lapsi oli heidän kanssa.

Kuvio 2

6.2 Kehittämisideat

Facebook-sivut

Kolme haastateltavista vanhemmista mainitsivat omien tiedotussivujen puutteen. Vanhemmat halusivat tietää tarkemmin, mitä Kotilossa tapahtuu. Kotilon seinällä oli joka viikko vaihtuva ohjelma, mutta vanhemmat halusivat oman sivuston, josta voi käydä tarkistamassa, millaista toimintaa Kotilossa on eri päivinä. Erityisesti, jos ei ollut käynyt vähään aikaan Kotilossa, vanhemmat joutuivat kysellemään toisilta vanhemmilta viikko-ohjelmasta. Aivoriihessä ilmeni kuitenkin, että asia oli jo korjaantumassa ja Kotilo oli saamassa omat tiedotussivut Facebookissa.

Keskusteluaikoja kasvatuskysymyksiin

Kahdelta vanhemmalta tuli palautetta, jossa kaivattiin Kotiloon toista työntekijää erityisesti kiirepäivinä, jolloin perheitä oli enemmän. Erityisesti Kotilon valokuvapäivänä koettiin myös, että tilat kävivät ahtaaksi. Vanhemmat kaipasivat myös keskusteluaikaa työntekijältä. Aivoriihessä keskusteltiin, voisiko ulkoilu-leikkikoulusta tulla työntekijä auttamaan erityisesti niinä päivinä, kun perheitä oli enemmän. Koettiin myös, että tällä hetkellä ei ole tarvetta Kotilon mainostamiseen, koska perheitä käy riittävästi ja Kotilon tilat eivät ole kuitenkaan suuret. Haastatteluissa tuli esille, että muutama vanhempi koki epävarmuutta joissakin kasvatuskysymyksissä ja kaipasi keskustelutukea niihin. Mietittiin, että Kotilon työntekijän kanssa voisi sopia epävirallisempia keskusteluaikoja niinä päivinä, jolloin perheitä on vähän. Pohdittiin myös, että pyydetään alueen varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tai kasvatus ja perheneuvolan asiantuntijaa pitämään Kotilossa alustus jostain kasvatukseen liittyvästä vanhemmille tärkeästä aiheesta.

Ulkoilua enempi

Kaksi haastateltavista vanhemmista halusi, että Kotilossa olisi ulkoilua enemmän. Mietittiin, että Kotilon työntekijä voisi laittaa tiedotussivuilleen tarkan ulkoilujan, jolloin perheet voivat valita halutessaan ulkoilun tai tulla Kotiloon ulkoilun jälkeen. Ulkoilua tullaan kuitenkin lisäämään keväällä ja kesällä, kun säät lämpenevät.

Eväitä ja malleja vanhempana olemiseen

Vertaistuen tärkeydestä kertoo se, että monet vanhemmat halusivat olla Kotilossa koko päivän. Jotkut vanhemmat kertoivat, miten kotona on paljon kireämpi ja kokee kotona ollessaan, että seinät kaatuvat päälle. Kaikki haastateltavat vanhemmat kokivat vertaistuen tärkeyden osallistuessaan avoimen päiväkodin toimintaan. Myös kaikki haastateltavat vanhemmat kokivat tärkeäksi, että lapsi saa leikkiseuraa avoimessa päiväkodissa.

Aivoriihessä pohdittiin, miten tärkeää avoimen päiväkodin työntekijöillä on näyttää hyvää mallia vanhemmille, miten toimia ja olla lapsen kanssa. Vanhempien on tärkeää saada eväitä myös kotona jaksamiseen lasten kanssa esimerkiksi keskusteluilla avoimen päiväkodin työntekijöiden ja toisten vanhempien kanssa. Avoimen päiväkodin merkitys onkin tärkeä ennaltaehkäisevänä toimintana. Ennaltaehkäisevän toiminnan ja varhaisen puuttumisen merkitystä on myös Kuikka (2005) korostanut.

Vauvapäivään vauvamuskaria, vauvahierontaa ja vauvatanssia

Maaliskuussa alkaneeseen vauvapäivään kaksi haastateltavaa vanhempaa kaipasi uusia ideoita. Aivoriihessä mietittiin, että vauvahierontaa voisi olla joka kerta ja siihen työntekijä voi perehtyä tarkemmin aiheesta löytyvän kirjallisuuden kautta. Myös vauvamuskari koettiin tärkeänä toimintana, jossa keskeisinä toimintoina ovat koskettelu, köröttelyt sylissä, leikit, jossa on katsekontaktit. Nämä toiminnot edistävät vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta koskettelun, läheisyyden ja katsekontaktien kautta. Salo & Tuomi (2008) korostaa sitä, että vauva saa pysyvyyden ja jatkuvuuden kokemuksia, kun häntä kosketellaan ja

katsellaan. Vanhempien ilmeet ovat heidän mielestään tärkeitä, koska niitä katselemalla hän oppii elämässä tarvittavia taitoja.

Uutena toimintana ehdotin vauvatanssia, johon voi tutustua tarkemmin opas vuorovaikutustanssiin -kirjan pohjalta. Jouhki & Markkasen (2007) mielestä se on vauvalle kiinnostavaa, koska hän saa viestejä monella aistilla yhtä aikaa. Hänelle puhutaan, häntä kosketellaan ja samalla pidetään katseyhteys. Mielestäni vuorovaikutustanssi antaa tukea ja valmiuksia vanhemmille vauvavaiheen alkuaikana. Vanhemmilla voi olla aluksi epävarmuutta vauvan kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa. Vauvatanssi antaa työkaluja siihen. Kotilon työntekijällä oli myös uusia ideoita vauvapäivään esimerkiksi tehdä ja kokeilla yhdessä äitien kanssa erilaisia vauvaruokia.

6.3 Tulosten luotettavuus ja eettisyys

Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa mielestäni se, että olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tyhjentävästi oman kehittämistyöni eri vaiheita ja siihen liittyviä eri osioita. Hirsjärvi ym. pitävät myös tarkkaa selostusta tutkimuksesta ja tutkimuksen auki kirjoittamista yhtenä tärkeänä laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerinä. (Hirsjärvi ym. 2012, 232.) Luotettavuuteen liittyy myös monia muita näkökohtia, joita ovat esimerkiksi, onko tutkimus eettisesti korkeatasoinen.

Omassa työssäni olen pyrkinyt noudattamaan eettisyyttä esimerkiksi huomioidulla haastateltavien yksityisyyden ja nimettömyyden ja käyttämällä haastatelluista saatuja tietoja ainoastaan omassa opinnäytetyössäni. Haastatteluaineiston olen poistanut tietokoneeltani saatua tarvittavan tiedon työtäni varten. Myös työn alkuvaiheissa otin selvää kehittämishankkeen sopimusten luonteista, vastuista ja velvollisuuksista. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2009, 49.) Hain tutkimuslupaa ensin palvelualuejohtajalta. Sen perusteella ilmeni, että oma kehittämistyöni käsittelee vain yhden päiväkodin kehittämishanketta ja tutkimusluvan voi tällöin myöntää päiväkodin johtaja. Laitoin myös saatekirjeen (Liite 1) haastateltaville vanhemmille, jossa ilmeni kehittämistyöni tarkoitus ja aineiston käyttö sekä pyysin lupaa vanhemmilta haastatteluun ja siinä tulevan tiedon käyttämiseen vain omassa työssäni.

Mielestäni myös eräs luotettavuuden kriteeri tutkimuksessani on myös se, että haastatteluissa syntyi toistoa eli saturaatiota. Se kertoo siitä, että haastateltavien lukumäärä on riittävä. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jolloin aineisto alkaa toistaa itseään eikä tiedonantajien määrällisellä lisäämisellä olisi välttämättä enää mitään merkitystä saada uutta tietoa kehittämiskohteesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87). Olen myös pyrkinyt tiedonhankinnassa rehellisyyteen ja lainatessani toisten tekstiä ja ajatuksia, olen merkinnyt käyttämäni lähteen ja sivunumeron työhöni. Raportoinnissa olen halunnut kertoa myös rehellisesti kehittämistyön vaiheet ja tulokset, miten olen ne itse ymmärtänyt ja päätellyt.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämistyössäni oli kaksi tärkeää tavoitetta. Ensimmäinen oli saada tietoa, mitkä asiat edistävät parhaiten lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta Moision avoimessa päiväkodissa. Toinen tärkeä asia oli saada vanhemmilta palautetta, mitä asioita Kotilossa voisi vielä kehittää. Samalla siinä myös toteutui vanhempien osallisuus toiminnan kehittämiseksi, mikä on tärkeää myös kasvatuskumppanuuden toteutumiseksi. (Karling ym. 2009.) Mielestäni vanhempien ja avoimen päiväkodin työntekijöiden kasvatuskumppanuus on tärkeää yhteistyötä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa.

Moision avoimessa päiväkodissa panostetaan lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen edistämiseen monien toimintojen kautta. Tämä ilmenee tietopohjani ja haastatteluissa esiin tulleiden tietojen perusteella. Toiminta Kotilossa on monipuolista eikä alun perin kehittämistyötäni ohjannut mitkään ongelmat heidän toiminnoissaan tai niiden järjestämisissä. Kehittämistyötäni ohjasi kiinnostus, millaiset toiminnot ja asiat voivat parantaa ja lisätä vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta Kotilossa.

Mielestäni lapsen ja vanhemmat välistä vuorovaikutusta lisäävät sellaiset kohtaamisen hetket, missä lapsi saa jakamatonta huomiota vanhemmaltaan ja vanhempi on läsnä lapselleen. Tutkimusten mukaan läsnäolo on silloin puoli-naista, kun vanhempi keskittyy älypuhelimeen tai muuhun sähköiseen laitteeseen (Ahlqvist-Björkroth 2016). Tämä tuli ilmi myös haastatteluissa, kun vanhemmat kertoivat kokemuksiaan, miten lapsi hakee ja vaatii huomiota, kun yhdessä olon keskeyttää se, kun vanhempi vastaa tekstiviestiin tai keskittyy puhelimesta puhumiseen. Pieni lapsi tarvitsee vanhemman läsnäoloa ja läheisyyttä kokeakseen turvallisuutta ja sitä, että on vanhemmilleen tärkeä. Se vaatii vanhemmilta myös asian tärkeyden tiedostamista ja kärsivällisyyttä jättää omia tekemisiään sivuun ja keskittyä lapsensa tarpeisiin.

Toinen tärkeä vuorovaikutusta edistävä tekijä on koskettelu. Erityisesti vauvoille se on elinehto ja koskettelun kautta se saa hänet tuntemaan, että häntä rakastetaan ja arvostetaan. Vauva saakin yleensä koskettamisen kokemuksia erilai-

sisä arkipäivän hoivatilanteissa ja samalla myös jatkuvuuden ja pysyvyyden kokemuksia. (Salo & Tuomi 2012, 10-11.)

Toimivan vuorovaikutussuhteen kannalta tärkeä tekijä on myös katsekontakti. Tutkimusten mukaan jo pienien vauvojen on huomattu hakevan katsekontaktia. Lapsi voi kokea vanhempien katseesta, että hän on vanhemmilleen tärkeä. Turvallisen ja aidon yhteyden rakentaminen lapsen ja vanhempien välillä toteutuu kosketuksen ja katseyhteyden kautta erilaisissa leikeissä ja toiminnoissa (Jernberg & Booth 2003, 13,20.) Mielenkiintoista on myös se, myönteisiksi koetuissa vuorovaikutustilanteissa katsekontaktien määrän on todettu olevan suurempi. Tunteiden ilmaisu tapahtuukin kasvojen ilmeiden kautta (Koppinen & Lyytinen & Rasku-Puttonen).

Mielestäni vuorovaikutuksen edistämiseen liittyy laaja määrä erilaisia asioita ja toimintoja, joista ei voi välttämättä voi sanoa toisen olevan tärkeämpi kuin toinen. Toisaalta tuntuu, että mikä tahansa asia, joka lisää lapsen hyvää oloa ja vähentää turvattomuuttaan, voi sanoa olevan vuorovaikutusta edistävä tekijä. (Sinkkonen 2012, 90.) Myös lapsen ikäkaudet on otettava huomioon vuorovaikutuksen edistäviä tekijöitä mietittäessä. Pieni vauva tarvitsee huomattavan paljon enemmän fyysistä huomioimista kuin esimerkiksi viisi vuotias lapsi. Kuitenkin eri ikäkausina lapsen vuorovaikutusta vanhemman kanssa voidaan edistää esimerkiksi yhdessäolon hetkillä ja tekemisillä sekä leikeillä. Läsnäolo leikeissä ja sanallinen osuus vuorovaikutuksessa painottuu isommilla lapsilla enemmän. Leikkisyyden ja kohtaamisen hetkien lisääminen arkipäivän tilanteisiin lujittaa varmasti vanhemman ja lapsen välistä yhteyttä. Siitä ovat myös puhuneet Korhonen & Holopainen (2015).

Sensitiivisyyden eli herkkyuden tärkeys vuorovaikutuksessa tuli esiin myös tietoperustassani. Jo vauvojen kohdalla vanhempien oli tärkeää huomata, milloin hän tarvitsi omaa aikaa ja milloin taas vuorovaikutusta. Vanhempien on tärkeää huomata vauvan eri tarpeita ja milloin hän haluaa seurustella vanhempien kanssa. Jo varhaisessa vaiheessa lapsi ja vanhempi voi opetella vastavuoroisuutta ja siinä tärkeänä tekijänä vanhemmalla on sensitiivisyys. (Sinkkonen (2012, 90.)

Myös emotionaalinen saatavilla olo sekä lapsen auttamien tunteiden käsittelyssä olivat myös tärkeitä ominaisuuksia vanhemmalle. Nämä ovat myös tärkeitä asioita lapsen terveen kiintymyssuhteen muodostumisessa. Kun lapsi on turvallisesti kiinnittynyt, hän kokee, että hän on rakastettu ja huolenpidon arvoinen. Silloin hän uskaltaa myös luottavaisesti tutkia ympäristöään ja luottaa aikuiseen. (Niemelä & Siltala & Tamminen 2003.)

Mielestäni Moision avoimessa päiväkodissa edistetään parhaiten lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta esimerkiksi vuorovaikutusleikeillä ja lauluilla, jossa on katsekontakti ja jossa on paljon kosketusta ja läheisyyttä. Myös erilaiset hieronnat kuten satuhieronta ja pullahieronta ovat toimintoja, jossa lapsi saa kosketuksen kokemuksia ja sitä kautta voi tuntea itsensä arvokkaaksi ja rakastetuksi. Niitä voi olla myös erilaiset yhdessä tekemisen toiminnot kuten askartelut, leipomiset ja yhteiset lukuhetket. Näiden kaikkien toimintojen kautta lapsi voi kokea yhteyttä vanhempansa kanssa, erityisesti, jos vanhempi on läsnä näissä tilanteissa täysipainoisesti osoittaen kiinnostusta lapsen tekemisiä kohtaan. (Ahlqvist-Björkroth 2016)

Vuorovaikutukseen liittyy tärkeänä osana puheen kehityksen tukeminen ja sitä kautta myös vuorovaikutuksen edistäminen. Vanhempi voi parhaiten edistää kielellistä kehitystä lukemalla lapselleen, loruin ja sanaleikein sekä juttelemalla lapselleen jo vauvaiästä lähtien. Sanoituksen merkitys tuli esille myös vanhempien haastatteluissa ja sillä on todettukin olevan merkitystä, miten lapsi oppii käsittelemään tunteitaan. Salo ja Mäkelä (2007) toteavatkin, miten tutkimuksissa on havaittu, että ne lapset joille on sanoitettu paljon, osasivat toimia kyvykkäämmin myöhemmin toverisuhteissaan.

Vanhemmilta tulleiden Kotilon toimintojen kehittämideoista ja aivoriihessä tulleiden ideoiden perusteella tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi jäivät omien Kotilon tiedotussivujen saaminen. Asia olikin jo vireillä ja Kotilo oli saanut omat Facebook- sivut. Vanhemmat saavat sitä kautta tarkempaa tietoa viikko-ohjelmasta ja toiminnoista. Ulkoilua aiotaan lisätä erityisesti säiden lämmittyä keväällä ja kesällä. Lisäksi ulkoilulle suunnitellaan oma aika viikoittain, josta tiedotetaan Kotilon omilla tiedotussivuilla

Asiantuntijaluentoja pyritään järjestämään tärkeistä kasvatukseen liittyvistä aiheista, joihin aiotaan kysyä alueen omaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tai asiantuntijaa kasvatus ja perheneuvolasta. Vanhempien aloitteista haluttiin saada myös oma vanhempien piiri, jossa voidaan käsitellä vanhemmille tärkeitä teemoja. Vanhempien piirin kehittämiseen pyydetään mukaan alueen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tulevaisuudessa on tarkoitus myös pyytää perheasianneuvottelukeskuksesta henkilö luennoimaan vanhempien parisuhteesta. Ehdotettiin myös, että vanhempien piirin aikana lapsia voisi hoitaa toinen työntekijä.

Jokaiseen vauvapäivään otettavaksi ehdotettiin vauvahierontaa. Myös vauvamusikari sekä vauvajumppa koettiin tärkeiksi toiminnoiksi. Ehdotin vauvatanssia myös vauvapäivään, mikä on myös erityisen paljon vuorovaikutusta lisäävä toiminta vauvojen ja vanhempien välillä. Työntekijä perehtyy tarkemmin vauvatanssiin, opas vuorovaikutustanssiin –kirjan kautta. (Jouhki & Markkanen 2007)

Aivoriihessä tuli myös lukemisen tärkeys esille ja omaa kirjaviikkoa suunniteltiin toteutettavaksi silloin tällöin. Kotilossa on paljon toimintaa ja helposti yhteiset kirjanlukuhetket jäävät varsinaisessa toiminnassa vähiin. Sen tähden suunniteltiin laittaa kirjaviikoksi oma kirjahuone, jonne vanhempi voi lapsensa kanssa mennä lukemaan ja katselemaan kirjoja. Olen koonnut lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta edistävät toiminnot sekä vanhemmilta saadut kehittämisideat kahdeksi liitteeksi työni loppuun. (liite 4,5)

En löytänyt mitään varsinaisesti uutta vuorovaikutuksen edistämisen alueella. Kuitenkin haastatteluissa vanhemmilta esiin tulleiden ajatusten ja toiveiden pohjalta syntyi kehittämiskohteita, joita työstimme toteutettaviksi aivoriihessä. Olin iloinen siitä, että kaikkien haastatteluissa tulleiden tietojen perusteella jokainen vanhempi halusi edistää eri tavoin vuorovaikutusta lapsensa kanssa. Löysin runsaasti yhteyksiä omasta tietopohjastani vanhempien käyttämiin toimintoihin ja totesin niiden edistävän paljon hyvää vuorovaikutusta heidän välillään. Vuorovaikutuksen alueella olevat haasteet osoittautuivat näiden vanhempien kohdalla melko pieniksi ja niihin voi saada tukea esimerkiksi Kotilon työntekijän kanssa keskustelemalla.

Mielestäni suurin osa Kotilon toiminnoista edistää lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Kaikilla Kotilossa olevilla vanhemmilla on halu edistää vuorovaikutusta lapsensa kanssa olemalla aktiivinen ja kiinnostunut lapsestaan ja hänen toiminnoistaan. Vaikka Kotilossa käyvillä vanhemmilla vertaistuen merkitys oli suuri, voi kuitenkin haastattelujen perusteella sanoa, että vanhempien oman lapsen tärkeys ja hyvinvointi ohittavat kuitenkin vielä muut asiat. Mielestäni tärkeä asia on myös huomata se, että kun vanhempi voi hyvin, hän jaksaa myös olla paremmin oman lapsensa kanssa. Siksi aikuisten vertaistuen merkitys vaikuttaakin mielestäni myös lapsen ja vanhemman välisen hyvän vuorovaikutuksen edistämiseen. Tutkimusten mukaan avoin päiväkotitoiminta voi tukea kotona olevien vanhemmuutta ja jaksamista erilaisen vertaistuen muodossa (Alila & Portell 2008, 41).

Kehittämistyöstäni tullut palaute on ollut myönteistä. Avoimen päiväkodin työntekijät ja päiväkodinjohtaja ovat arvioineet kehittämistyötäni ja laittaneet minulle tietoa siitä, mitkä aivoriihessä tulleet kehittämissideat ovat otettu käyttöön ja mitä vielä kehitellään. Vanhempien piiri on toteutumassa ja sen aloitukseen ollaan pyytämässä asiantuntijaa kasvatus- ja perheneuvolasta. Aivoriihessä puhuttiin myös toimintatilan rajaamisesta, joka rauhoittaisi toimintahetkiä. Ratkaisuksi siihen on toimintatila rajattu verholla. Ne lapset ja vanhemmat, jotka haluavat olla toimintahetkessä, voivat keskittyä siihen rauhassa ja toiset voivat taas toimia muissa toiminnoissa. Kehittämistyö sai aikaan myös selkeyttä päivän lopetukselle, jolloin vanhemmat yhdessä lasten kanssa huolehtivat leikkivälineet paikoilleen.

Kehittämistyöni Moision avoimessa päiväkodissa oli mielestäni erittäin antoisa, jossa toteutui yhteistyö ja yhdessä kehittäminen hyvin. Vanhemmat ja työntekijät olivat innokkaasti mukana yhteistyössä, mikä mahdollisti oman työni onnistumisen. Olen tyytyväinen myös siitä, että kehittämistyön kautta on jo otettu käyttöön uusia toimintakäytäntöjä ja joitakin kehittämissideita vielä kehitellään. Vanhempien mukana olo kehittämissideissa on ollut tärkeää. Esitän kehittämistyöni Moision avoimessa päiväkodissa, jossa vanhemmat voivat olla mukana kuulemassa, miten heidän esittämiänsä ehdotuksia ollaan otettu toiminnan kehittämiseksi huomioon. Lopuksi kiitän jokaista kehittämistyöhöni osallistunutta

siitä, että mahdollistit työn onnistumisen ystävällisellä ja positiivisella asenteel-
lasi.

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen Heidi 1998. Musiikillinen dialogi ja muita musiikkiterapeuttien työskentelytapoja ja lasten musiikkiterapian muotoja. Joensuu: Yliopistopaino.

Alila, Kirsi & Portell, Tuija. 2008. Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen

.

Ahlqvist-Björkroth 8.2.2016, artikkeli, Yle

Anisfeld, M. (1984) Language development from birth to three. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Baumbrind, D (1989) Rearing competent children. Teoksessa W.Damon (toim.) child development today and tomorrow (s. 349-378). San Francisco: Josseybass

.

Baumbrind, D (1991). Parenting styles and adolescent development. Teoksessa J. Brooksgunn, R. Lerner & A.C Petersen (toim). The Encyclopedia of adolescence (s. 746-758). New York: Garland

Baylin, J. & Hughes, D. (2012) Brain -based parentings: The neuroscience of caregiving for healthy attachment. Norton & company

Fonagy, P (2008). The Mentalization – Focused approach to development. Teoksessa F. Busch (Toim.) Mentalization; Theoretical considerations, research findings and clinical implication. s. 3-56. New York: The Analytic Press

.

Golding, Kim S. 2014, DDP-käsikirja. Hoitava kiintymys-Terapeuttinen vanhemmuus (Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Tampere: Tammerprint Oy

Haastattelu 01.02.2016, Anna Kaunisto, Moision avoin päiväkoti

Heath, Alan & Bainbridge, Nicki 2007. Vauvahieronta. Helsinki: WSOY

Heikkilä- Halttunen Päivi 2015. Lue lapselle. Opas lasten kirjallisuuteen. Keuruu: Atena.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012. Tutki ja kirjoita. 15.uud.painos. Helsinki: Tammi.

Jernberg, Ann M. & Booth, Phyllis B. 2003. Theraplay, vuorovaikutusterapian käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

Jouhki, Tuija & Markkanen, Riitta 2007. Perhosen siivin. Opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita.

Kariluoma, Virpi 2013 Avoimien varhaiskasvatuspalveluiden tilannekatsaus 2013. Turku: Sivistystoimiala, Varhaiskasvatus

.

Karling, Marjo & Ojanen, Tuija, & Siven, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilen Marika 2009. Lapsen aika. 12; uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Karlsson, Liisa & Karimäki, Reeli 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2. painos. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: Bookwell OY.

Kirkiolionis, Evelin 2003. Lapsi kaipaa kantamista. Saarijärvi: Gummerus.

Koppinen, Marja-Leena & Lyytinen, Paula & Rasku-Puttonen 1989. Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot. Rauma: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy.

Korhonen, Satu & Holopainen, Laura 2015. Vanhempana vahvemaksi- Kohti myönteistä vuorovaikutusta. Jyväskylä: Grand OY.

Kuikka, Maarit 2005. Mitä varhaisella puuttumisella tarkoitetaan? Opettaja 38, 7-8. [http:// www.iskl.fi/files/129/A10yzdyp.pdf](http://www.iskl.fi/files/129/A10yzdyp.pdf). Luettu 25.2.2016.

Laki lasten päivähoitosta 19.1. 1973/ 36.

Lapsenoikeuksien sopimus 1989

Lastensuojelulaki 13.4. 2007 / 417

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki 2016

Lattu, Liisa, Lastentarha 1/ 16, Varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti

Launonen, Kaisa 2007. Vuorovaikutus, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. 2007. Jyväskylä: Gummerus.

Lerkkanen, Opettaja 27/20.11.2015. Opetusalan järjestö- ja ammattilehti.

Lundan, Arja 2012. Konstit vähissä? Ratkaisuja haastaviin kasvatustilanteisiin. Juva: Ps- Kustannus.

Mäkelä, Jukka 2.2. 2016. Artikkelit. Turun Sanomat. Luettu 2.2. 2016

Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen Tuula 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOY

.

Pajulo, Marjukka 2004. Vauvan tunnetila ja sen säätely. Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. Duodecim 120 (21), s.2543-8.

Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell OY.

Sajaniemi, Nina & Suhonen Eira & Nislin, Mari & Mäkelä Jukka 2015. Stressin säätely, kehityksen vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Juva: PS- Kustannus.

Salo, Saara & Mäkelä Jukka 2007. MIM-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja, 2.painos. Jyväskylä: Gummerus.

Salo, Saara & Tuomi, Kirsi 2008. Hoivaa ja leiki. Vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Psykologien Kustannus Oy ja tekijät.

Salo, Saara & Mäkelä, Jukka 2005, 8; Hoitotyön tutkimussäätiö 13.11.2015

Sarajärvi, Anneli & Tuomi Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Sinkkonen, Jari 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: Werner Söderström OY.

Sinkkonen, Jari 2004, Duodecim, 120: 1866-73.

Sosiaaliportti 2013; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 16.1.2016

Stern 1985, Trevarthen 1977,1998. The interpersonal World of the infant. A wiew from psychoanalysis and devalopemental psychology. New York: Bacis Books.

Tamminen, Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Juva: WSOY.

Trevarthen, c (1998) The concept and foundations of infant intersubjektivty. Teoksessa S. Bråten (Toim.) Intersubjektive communication and emotion in early ontogeny, 15-46). Cambridge: Cambridge University Press.

Tuovinen, Sanna 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa. Helsinki: WSOY

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen perusteet 2014

www.soste.fi/media/eva-d6sterbacka_6.1.2013.pdf. Luettu 8.8.2016

LIITE 1

**SUOSTUMUS OSALLISTUMISESTA HUMAKIN YHTEISÖPEDAGOGIN
OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN**

NIMI: _____

PÄIVÄKOTI: _____

Olen yhteisöpedagogi opiskelija Turun humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen edistäminen Moision avoimessa päiväkodissa. Kehittämistyöni menetelmänä käytän haastattelua. Haastattelen kuutta Moision avoimen päiväkodin vanhempaa. Nauhoitan haastattelut aineiston puhtaaksi kirjoittamista varten. Nauhoitukset hävitän opintojen valmistumisen jälkeen. Niitä käytetään vain tämän opinnäytetyön aineistona. Tiedot käsitellään nimettömästi.

Annan luvan haastatteluun sekä sen nauhoittamiseen. Suostun siihen, että haastattelussa antamiani tietoja voidaan käyttää opinnäytetyössä nimettömästi.

Paikka ja aika _____ Allekirjoitus _____

Ystävällisin terveisin,

Päivi Kuusela

LIITE 2

HAASTATTELURUNKO

- Vuorovaikutuskäsitteen avaaminen vanhemmille

VANHEMMAN JA LAPSEN VALISEN VUOROVAIKUTUKSEN KUVAILU

- Kuvaile omin sanoin, millaista on sinun ja lapsesi välinen vuorovaikutus?
- Millaisista asioista se muodostuu?
- Mikä teidän välisessä vuorovaikutuksessa on tärkeää?

VUOROVAIKUTUKSEN EDISTÄMINEN

- Millaiset asiat mielestäsi edistävät lapsesi ja sinun välistä vuorovaikutusta?
- Mitkä toiminnot Kotilossa edistävät teidän vuorovaikutusta? Mitä haluaisit kehittää lapsesi ja sinun välisessä vuorovaikutuksessa?

KIELELLISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

- Millaisista asioista juttelet lapsesi kanssa?
- Miten tuet lapsesi puheen kehitystä?

MOISION AVOIMEN PÄIVÄKODIN TOIMINTAAN OSALLISTUMINEN

- Mitkä asiat koet tärkeiksi osallistuessasi Kotilon toimintaan?
- Millaisista Kotilon toiminnoista lapsesi pitää? Mistä sinä?

MOISION AVOIMEN PÄIVÄKODIN KEHITTÄMINEN

- Haluaisitko kehittää jotain Kotilon toiminnassa?
- Mikä on mielestäsi toimivaa ja mitä muuttaisit?

LIITE 3

KYSYMYKSIÄ AIVORIIHEN TUEKSI

- Miten Kotilossa näkyy lasten ja vanpien välisen vuorovaikutuksen tukeminen?
- Millaisia toimintoja käytätte edistääksenne vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta?
- Millaista vuorovaikutusta näette työssänne lasten ja vanhempien välillä?
- Millaisia haasteita huomaatte lasten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa?
- Miten tuette lasten kielellistä kehitystä?
- Miten haluaisitte kehittää toimintaanne lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen edistämiseksi?

LIITE 4

VUOROVAIKUTUSTA EDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ

- Yhdessä tekeminen, läsnäolo lapsen kanssa, taputtelut, silittelyt, kosketus, sylissäpito, lohdutus, katsekontakti, jakamaton huomio, höpsöttely, juttelu, hymyt

TOIMINTOJA, JOSSA KATSEKONTAKTI

- musiikkipiirustus
- loruhetket
- yhteiset lukuhetket
- vuorovaikutusleikit ja laulut
- satuhieronta

VAUVOJEN KANSSA TOIMINTOJA, JOSSA KATSEKONTAKTI

- syli- ja köröttelyleikit
- pullahieronta, vauvahieronta, satuhieronta
- vauvamusikari
- leikkivarjo, keinupeitto
- vuorovaikutukselliset laulut ja leikit
- vuorovaikutustanssi

TOIMINTOJA, JOSSA KOSKETTELUA

- silittely, -sylissäpito- ja taputteluleikit
- pullahieronta, satuhieronta, vauvahieronta
- vuorovaikutustanssi

LIITE 5

KIELELLISTÄ VUOROVAIKUTUSTA EDISTÄVÄT TOIMINNAT

- juttelu
- sanoittaminen
- lorutus
- riimittely
- lapselle lukeminen
- valokuvista ja kuvista kertominen
- omien lorujen ja laulujen keksiminen
- kuvakirjojen katsominen

VANHEMMILTA TULLEET KEHITTÄMISIDEAT

- omat tiedotussivut Facebookissa
- vanhempien piiri
- asiantuntijaluentoja vanhemmille tärkeistä aiheista
- ulkoilua enempi
- kasvatust keskusteluja työntekijän kanssa
- vauvapäivään uusia ideoita

AIVORIIHESSÄ SYNTYNEET KEHITTÄMISIDEAT

- vauvapäivään vauvamuskaria, vauvahierontaa, vauvajumppa
- vauvapäivään uutena toimintana vauvatanssia
- ulkoilulle selkeä aika
- välillä toteutetaan kirjaviikko (oma kirjahuone)
- selkeyttä toimintahetkien rajaamisiin (verho)
- selkeyttä päivän aloitukseen ja lopetukseen
- yhdessä vanhempien ja lasten kanssa loppusiivous
- työntekijöiden hyvä malli toimia lasten kanssa (vanhemmille tärkeä)